

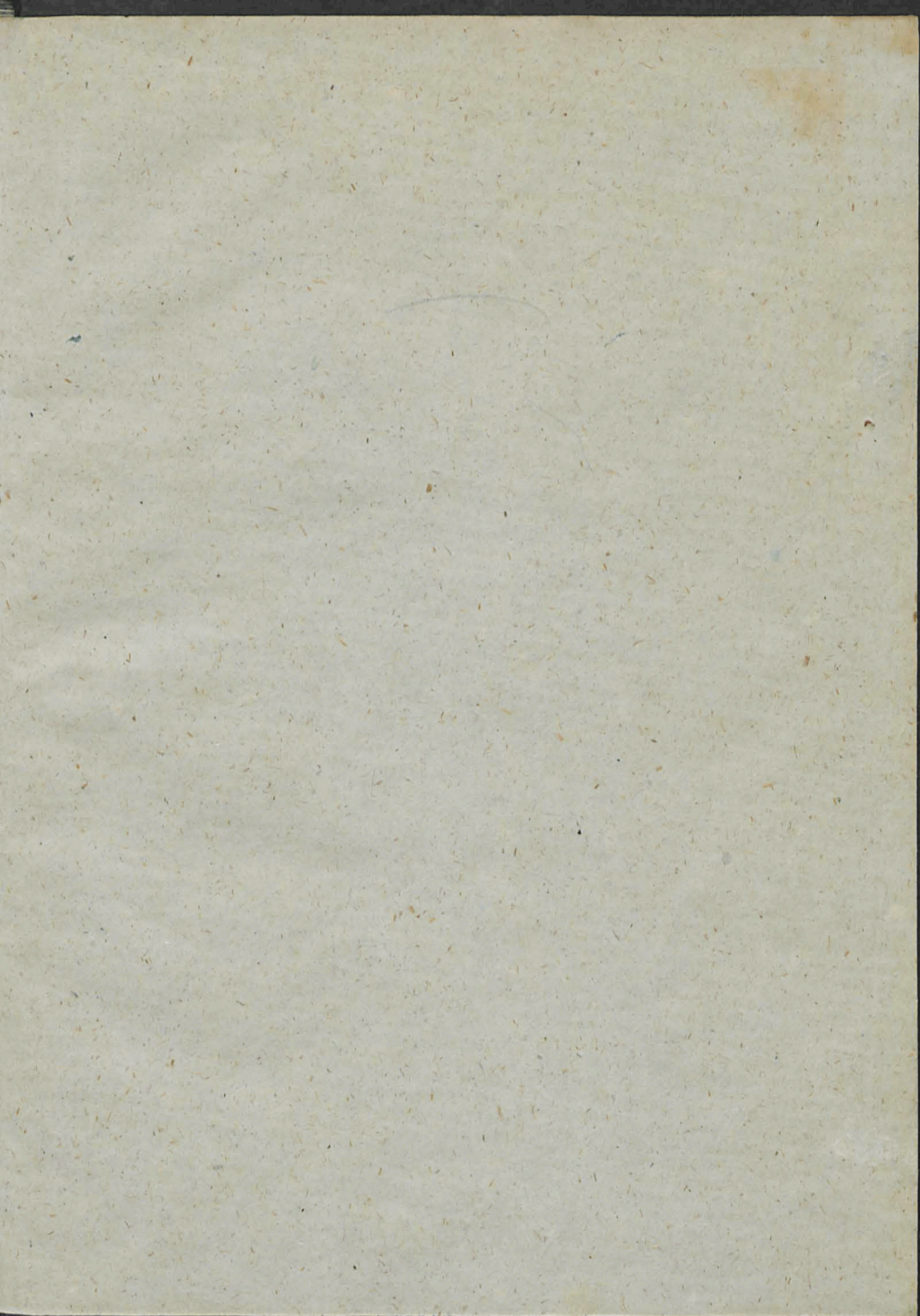
BIBLIOTEKA

Zakl. Nar. Im. Ossolińskich

XVI

3515

XII 18 175

IN ELECTIONE;
PROFECTIONE,
CORONATIONE

HENRICI REGIS POLONIAE,
IN GALLIA, ET IN POLONIA GESTIS.

Cum Licentia Superiorum,

R O M A E,
Apud Heredes Antonij Bladij, Impressores
Camerales, M D LXXIIII.

14.127

AD LECTOREM.

Admonendum esse te duximus Lector, incuria typographi mutatum esse ordinem in excudendis orationibus a nobis illi prescriptum. Quem tu tamen, rationem temporis, quo quidque dictum uel factum est secutus in lectione talem seruabis.

- 1 Illustrissimi Cardin. Comendoni Oratio.
- 2 Vladislaien. Episcopi Epistola.
- 3 Ioannis Zamoiscij in Gallia habita Oratio.
- 4 Epistola Fuldensis.
- 5 Panegyricus.
- 6 Pompa funebris Sigismundi Regis.
- 7 Plocensis Episcopi Oratio.
- 8 Sollemnitatis Regij Cracconiam ingressus.
- 9 Epistola Namosi.

3515

ILLVSTRISSIMO ET AMPLISSIMO
CARDINALI FARNESIO REGNI

POLONIAE PROTECTORI.

STANISLAVS RESCIVS

S. P. D.

VONIAM hæc interregni tempora, in quæ patria mea morte Sigismundi Regis incidit, tum & ipsa electionis factæ celebritas, merito potest inter ea connumerari, quæ nostra tempestate, quin & maiorum nostrorum memoria maxima & uniuersæ posteritatis cõmemoratione dignissima acciderunt; ne multorum opinioniones ueritatis ignoratione in erroris & insectiæ tenebris iaceret; narrationem eius historie in lucem proferendâ esse putauî, nõ meis, qui tum à patria mea absui, sed eorû uerbis, qui rebus gerendis non interfuerunt solum, sed etiam præfuerunt. Cum ergo scripta quædam ad Ill. Cardinalem meû Varmien. & ex Gallijs & ex Polonia quoque nostra transmissa legissem, quibus interregni nostri ratio, electionis ordo, legationis successus, Regijq; in Poloniam aduentus, & coronationis factæ celebritas descripta continebatur; non abs re me facturum esse putauî, ut hæc omnia in unum uelut commentariolum congesta, (interim dum à nostris plena historia, rerum & cõsiliõrum omnium ratione continens, adornatur) exirent, atque in uulgus emanarent; in hac urbe præfertim, in quam uelut in arcem omnium getium, ac nationum quidquid est rerum nouarum confluit, & nonnunquam etiã incertissimi rumores dissipari consueuerunt, ut eorum potius orationes Romanis ciuibus fidem facerent, qui quæ scripserunt, eadem & dixerunt & fecerunt, & omnia recte perspecta & explorata habere potuerunt. Illustris. Cardinalis Commendonus tot legationibus pro Repub. Christiana in diuersis orbis Christiani partibus cum laude perfunctus, grandis uerbis, sapiens sententijs, toto locutionis genere grauis, Senatui, Equitibusque Polonis, qualis eligi Rex debeat, Gregorij Pont. Max. nomine, quem Deus Ecclesiæ suæ sancte ad multos annos seruet in cõlumen, neruis & uiribus plena oratione ostendit. Vladislauensis Epus Salutis patriæ nostræ Senator, tuendæque Catholice religionis studio inflammatus, modum omnem & ordinem in electione Regis Henrici seruatum, ad Martinum Cromerum, quem sibi Cardinalis meus, cum uideret per ambitiosos & contentiosos homines Ecclesias perturbari solere, Valeriani, Augustini, Alexandri, Athanasij, vestigia secutus, in Ecclesia sua Varmienfi,

miens, propter illius in Remp. Christianam merita, successorem elegit, fideliter ac luculenter perscribit. Zamoscius & verbis ad audiendum iucundis, & exemplis ad probandum accommodatis, florens, insignis & expolitus Orator, Henricum Andium Ducem, in Regem Poloniae liberis vocibus electum, Ciuitati Parisien, quam recte Rex ille *Μικροσιμων* appellauit, vel potius vniuersae Galliae denuntiat. Fuldenses Patres per Germaniam proficiscentis pietatem, ac religionem predicant. Vladislauien. Episcopus, cuius antea meminimus, copiosissimo & ornatisimo Panegyrico, felicem in Regni Poloniae fines ingressum, cum succincta rerum in electione gestarum comemoratione, senatus Equitumque Polonorum nomine, Regi gratulatur. Plocensis Episcopus vir acuti ingenij iudicijque maturitate laudatus, in Graecis latinisq; litteris, nec in ethnica magis quam in Christiana Philosophia feliciter versatus, luculento sermone Regem in Corona grauisissimi Senatus, Craccouiam venientem excipit. Namosius, legationis Polonicae historiam eleganter & compendiose persequitur. Ac vt abundet potius & effluat historia visum est ea quoque adiungere, quae de solennibus Sigismundi Regis exequijs, & Henrici Regis in Ciuitatem Craccouensem introitu celebri, viris, armis, argento, veste, gemmis, equis, curribus, omni apparatu ornatuq; visendo, Venetijs primum, deinde in hac etiam vrbe, Italica lingua peruulgata fuerunt. Hac itaq; omnia in unum libellum congesta, uelut comentariolum quendam, reru omnium ad electionem, profectionem, & coronationem Regis Henrici pertinentiu, tibi dicanda esse putauit Cardinalis amplissime: tum quod Cardinalis es quo nomine non Urbis vnus, sed orbis vniuersi Christiani velut quidam Senator & consiliarius constitutus es: tum quod Regni Poloniae Cardinalis Protector es, quod munus Reges illi nostri Sigismundi Pater & filius, quorum memoria sit in benedictione sempiterna, propter admirabiles & heroicas uirtutes tuas, cum de tua fide, integritate, prudentia multa predicari audirent, magno iudicio, optimoque consilio vsi, tibi mandandum esse putauerunt; magis ut etiam hoc nomine, totius rei in Poloniae gestu cognitio, ad te pertinere videatur, nec sub alterius quam sub tuo patrocinio in lucem exire libellus iste debuerit. Abs te peto, ut hoc erga te seruitutis & obseruantiae meae declarandae consilium, tranquilla & serena fronte suscipias, me in tuorum numerum adscribas, tibiq; persuadeas, quod mihi gratia, patrocinio, protectioneq; tua, nil in omni uita mea, possit esse antiquius. Vale, Romae idibus Maij A. D. M. D. L. X. X. I. I. I.

ILLVSTRISS.

ET REVERENDISSIMI
DOMINI, D. IOANNIS
FRANCISCI COMMENDONI,

S. R. E. Cardinalis, Apostolicæ sedis, per Ger-
maniam & Poloniam de latere Legati

Oratio.

*Ad Senatum Equitesque Polonos habita in Castris apud
VVarszauiam, viii. Aprilis. Anno 1573.*

VAE PONTIFEX Maximus
in vestra Regis eligendi delibera-
tione grauiſſima, atque maxima à
Deo precatur, vt veſtrę mentes,
atque ſententię diuino inſtinctę
ſpiritu, ſalutem vobis, & huic Re-
gno incolumitatem, & dignitatem
pręſtent, eadem mandatorum, &
legationis meę ſummam eſſe vo-
luit. Nam quemadmodũ ſua San-

ctitas indiſtis Romę ad omnia templa publicis ſupplicatio-
nibus, & ſuis & populi precibus, Deum placare non deſiſtit,
quo Regem vobis concedat, qualem & veſtra, & vniuerſę
Chriſtianę Reip. tempora poſtulant, ita vos hortatur, vt in
re tanta, quanta maior vobis eſſe nulla poteſt, non tam quid
in pręſentia ipſi poſſitis, quàm quantum momenti in eo ſit,
quocunq; veſtra iudicia inclinari, animo reputetis, atque
hęc poteſtate ſapienter vtamini. Eſt enim res huiuſmodi,
vt in vnius decreti vi, ſummum aut ſalutis, aut exitij diſcrimẽ

A

verta-

vertatur. Quod intelligens Pontifex, sicuti ex eius literis, quæ modo recitatae sunt audiistis, haud minus quam Christianæ Reip. parentem decet, sollicitus de vestra salute, Comitiorum, Consiliorumque vestrorum exitum expectat. Verum ego velim, ut ex eo templo, vnde pias ad Deum pro vobis preces mittit, qua pace, qua tranquillitate, interregnum hoc, vna vos patriæ charitate, & legum reuerentia coniungente, ferè peregeritis, intueri posset, bonam profectò spem ex vestra virtute perciperet. Est enim singularis exempli res in libero Regno, Rege diu caruisse, & silentibus Regis morte propè omnibus legibus, omnes tamè ex lege vixisse, & suam cuique voluntatem, suum cuique in patriam, studium pro lege fuisse, ut in tot nobilium, & maxime militarium hominû millibus, nullus tumultus, nulla vis, nullæ seditionum turbe extiterint, nullus omnino armorû sonitus auditus sit. Quod cum vobis ipsis salutare, & præclaro posteris vestris exemplo fuerit, tum certè apud omnes Nationes moderati animi admirationem habebit. Quam ego gloriam, & vobis ex animo gratulor, & mihi ipsi meo quodam iure gaudeo, cui in his, quæ de vestris laudibus, deque vestra Rep. prædicari consueui, tam illustre testimonium dedistis. Quod si qua pietate orbati Rege, pacem, patriamque seruastis, eandem hoc loco in dicendis sententiis, ferendisque suffragijs retinueritis, si vnâ animis Remp. cõplectemini, si nihil nisi ex veteri more, & ex maiorum institutis, quibus hæcenus res Polona stetit, ac floruit agi patieminis, equidem non modo spem, sed lætitiâ delecti concordissimè, optimi Regis, iam animo præcipio. Et verò Reip. vestræ formam sæpè considerans, admirari soleo sapientiam maiorum vestrorum, qui Regni, & libertatis modum ita temperarunt, ut inter supremam vniuersi potestatem, & dissolutam multitudinis licentiam, tam firmam tuendarum legum, & propagandi imperij rationem excogitarint. Hanc illi innumerabilem Equitum multitudinè amplissimo diffusam Regno, paribus vtentem legibus, & æquo inter se iure ita uiuentem, ut una aliqua ingens uideatur esse ciuitas, quæ multas, & longe distantes Prouincias sit
complexa,

complexa, haud alio imperio regi posse, quàm Regio intel-
lexerunt. Cum uerò hoc quemadmodum est omnium præ-
stantissimum, ita sit periculosum publicæ libertati, ijdem
utrumq; viderunt, & Rege Kemp. indigere, & ne Rex grauis
communi libertati foret, prouidendum esse. Cumque Magi-
stratus institui in Rep. nullus posset, qui Regem potestate an-
teiret, spirituales ordinem assumpserunt, eumque in specula
libertatis, & præsidio Reip. collocarunt, nullumque sine eo
publicum consilium esse voluerunt. Cùm enim Episcopi
constituti in populis sint tamquã Nuntij, & interpretes Dei,
ad eorũ dignitatem per se maximam adiecere humanas opes,
honesq; in Rep. amplissimos, quibus cõmuniti, & Regẽ in
officio haberent, parentũq; maiestatem apud eum obtinerent:
atque inde custodes, ac vindices publicę libertatis existerent.
Quod saepe factum esse, rerum vestrarum scriptores memorię
prodiderunt, vt efferentem se regum licentiam saluberrima
Episcoporũ auctoritas coercuerit. Quamobrem cũ ita Resp.
sit constituta, ut fundamenta libertatis in religionis, & Ec-
clesiastici ordinis dignitate collocauerit, nemo, vt arbitror,
dubitat, quin necessarium sit ad statum Reip. cõseruandum,
ut Regem auita, & Catholica pietatis cultorem habeatis, ne
si spreta fuerit, aut etiam eiecta Ecclesiastica auctoritas, tan-
quam euulsis ijs radicibus, quibus primum fixa, & confir-
mata est salus, & libertas vestra euertatur, & concidat. Cu-
ius rei exempla vtinam nulla haberetis, quæ nimis iam mul-
ta ad cauendum vobis horum temporum prauitas præbuit.
Sed profectò uidemus in quibus prouincijs par ratio tuendæ
libertatis instituta erat, in ijs sublatis per eorum dominatum,
qui à Catholica religione descuerunt Episcopis, non solum
libertatem oppressam, sed etiam nobilitatem extinctam esse,
& omnia sub unius arbitrium, uoluntatemque redacta. Id ne
vobis accidat uestræ in primis prudentiæ, uestræ in patriam
pietatis est prouidere, ut Regnũ hoc nobilissimũ, quod sem-
per propugnaculum habitum est Christianæ Reip. ijsdem ra-
tionibus conseruetis, quibus initio stabilitum esse intelli-
gitis. Id enim, id fortissimi Equites est firmamentum uestræ li-
bertatis

bertatis, quod qui comminutum, & labefactatum cupiunt, nã illi non sentiunt eodem tempore concuti totam, ac dissolui Remp. Multa vos quidẽ, & magna à Deo beneficia habetis, qui regnum vestrum à Baltico mari ad euxinum, ab Odera flumine per immensa regionum spatia Boristenem vltra propagatum, tantis rerum opportunitatibus auxit, sed pulcherrimum illud est, quod eligendi Regis facultatem vobis singulariter tribuit, vt Regem habeatis non cum, quem fors ex certa hæreditatis lege dederit, sed quẽ vos ipsi dignum à quo regamini iudicaueritis. Quo profectò in rebus humanis nihil videtur esse præstantius. At non hoc solum munus dignitatis, & amplitudinis plenum, vobis elargitus est Deus, sed munus ipsum suum nouo, & nobiliore munere cumulauit, cum id nõ humanis viribus aut opibus, quãquam ne his quidem vos non abundè instructos esse voluit, sed bonorũ omnium maximo, & præstantissimo Catholica religione fundauit. In qua vtinam omnes consentientes essetis, neque hæc nouitas, & varietas opinionum, quibus scinditur Christiana Resp. in Poloniam vnquam peruasisset, & in hanc gentem, quæ suis coniuncta, & consentiens legibus præsidio esse Christiano nomini potest, hoc malum inuectum esset, quo egrotare vestram Remp. & ipsi sentitis, qui proximo Varzauiensis Conuentu ei mederi cupiistis. Qua in cupiditate sanandi vestra incommoda, sicut ego nemini concedo, qui id uere, & ex animo cupiat, ita cum sepe hac ipsa de re mecum pro summo meo in vos studio cogitauerim, duo præter cætera sunt in hac vobis inita curandi ratione, quæ satis intelligere mihi nõ videor: alterum si dissidium in Rep. ex varietate ista opinionum de religione ortum habet, quo nam modo confirmãdis omnibus sectis, alijsque insuper asciscendis has sedari posse contentiones putent, qui in huius consilij sententiam iuerunt: alterum quo item modo is, quicumque suam veram religionem, prauas omnes aliorum ab se dissentientium, credit (nam plus vna uera esse nõ potest) eam ipsam, cui se vni applicuit, & quam vnã pro vera approbat, colitque, infici, & confundi tanta hæresum, & errorũ turba sine piaculo, & si-

ne graui conscientiae morbo pati queat. Pax, concordia, fedus, grata sunt, & iucunda omnium auribus nomina, ut ijs qui resistat, aut ullam omnino moram afferat, is non patria cupidus, non Reip. amator esse videatur. Et verè si nominibus res ipsa subsit, si ei paci, ei foederi consulatur, quo vera pax, tranquillitasque creetur Reip. non quo effracta religionis Ianua Regnum hoc omnibus, quaecumque in quatuordecim, & aliena terra excogitantur, & quotidie constanter prauarum opinionum monstris, aperiantur, & pateat, quo inueniatis requiem animabus vestris, non quo in turbine & tempestate, veluti per fluctus feri Maris despumantis suas confusiones, circumferamini omni vento doctrinae, quo dissensionum faces restinguantur, non quo omnium permissa licentia religionum tanquam incendij materia comparetur, & in uarum rerum cupidis, tum animus, & audacia, tum etiam molendi facultas addatur: ijsque instrumenta seditionum, ipsa penè praebente Reip. prompta semper & parata sint. Vsi euenisse videmus in alijs Christianae Reip. provincijs, ut haec ex petita multis licentiae remedia, haud secus quam si ad extinguendū ignem pro aqua oleū infusum sit, ingentes continuo flamas dederint, atque inde omnia funestis bellis, discordijsque miscuerint. Duo maxime mala, ut scitis, viri amplissimi, infecta sunt, & mortifera Rebusp. tyrannis, & licentia. Atque licentia quidem quanto est singulari iucundior, tanto est periculosior vniuersis: quippe cui plurimorum inest tyrannis. Sed si ea etiam religionis & sacrorum sit, illico legum, illico magistratus, & omnis imperij ius cadere, & conturbari, & confundi omnia necesse est. Cum enim in sit omnium animis erga Deum religio, eiusque causam cuncti ad se pertinere putent, ea attingi, & contrectari non potest, quin simul animi omnium commoueantur, atque inde violentissimi & turbulentissimi motus existant, quibus euertuntur ipsae Resp. non solum religio soluitur. Cum religionem dico, volo, ut quae cuique vera videtur, ex aequo dicere me nunc quidem existimetis. Nam nouis, & a Catholice religionis sanctitate alienis, ista maxime nocet licentia. Sunt enim illae eius generis, quae ut ait

Apostolus se inuicem mordent & comedunt, & ab inuicem
cōsumuntur. Vt & ad veritatis cultores, & ad nouarum opi-
nionum approbatores pertineat hanc coliberi & reprimi li-
centiam, qua referata, Christiana fides omnium siue cupidi-
tati, siue ambitioni, siue errori distrahenda & dilaniāda præ-
betur, & inconfutiles illa IESU CHRISTI tunica, quam
ne ipsi quidem eius interfectores sciderunt, scinditur illorum
vocibus, qui dicunt, date nobis dimidiam partem, & dimi-
diam partem alijs. Veniat vobis in mentem nobilis illius iu-
dicij Salomonis clarissimi Regis, qui ambigentibus apud se
de filio duabus matribus, eam iniurię & improbitatis damna-
uit, quæ diuidi ac dispartiri puerum postulabat, ei restitui ius-
sit, quæ vt integer & incolumis seruaretur Regem obtesta-
batur. Exquirat nunc & excutiat unusquisque animum &
conscientiam suam, sit quisque Salomon sibi, & ex illius vi-
ri ratione, qui diuino testimonio sapientissimus est habitus,
de se ipso iudicium ferat, nisi enim nosmetipsos diiudicaue-
rimus, ecce plusquam Salomon hic, qui iudicat oēs Deus, de
cuius manu nemo nos potest eruere. Eligat quisq; vtrius ani-
mi imitator esse malit, an ex falsæ, & adulterinæ matris opra-
to, Christianam fidem discindi, & disperdi patiatur, an ve-
ræ, & piæ matris exemplo inuiolatam, atque integram ser-
uari uelit, nimirum commota sunt super puero uiscera eius.
Atque utinam pari nunc pietate commoueantur uiscera no-
stra super puero, quem dedit nobis Deus filium suū factum
ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant, redi-
meret, & nos filiorum adoptionem acciperemus. Neque spe
falsa pacis decepti, pacis ueræ datorem, per quem & deo re-
conciliati sumus, diuidendum lacerandumque præbeamus.
Omnis spiritus inquit Ioannes, qui soluit Iesum, ex Deo nō
est. Nunquid diuisus est Christus? vnus est Deus, vna est fi-
des, vt qui plures approbet ac sciscat, is omnes contemnere
videatur, is Christum diuidat, is Iesum soluat. Quæ cum ita
sint, spero uos salubriora his malis remedia quæsituros, quæ
certè in eo inuenturi non estis, quo Dei Maiestas & numen
violetur, & quo diuinarum rerum Ius ad hominū studia, ra-
tionesq;

Epi. I. Io.

an. 4.

tionesque accommodetur. Neq; enim religio humana res est, ut hominum iudicijs subijci debeat, sectarum ista licetia est, nouarumque disciplinarum, quarum cum principes, & architecti sint homines, hominum voluntate mutari & uariari possunt. At Catholicæ pietatis fides sacrosancta, & diuinitus tradita est, quam non ut illi, qui suas rationes quasi filias ab se procreatas in potestate habent, ad nostrum arbitrium reuocare, sed ut matrem, quæ nos alit, atque educat Deo, colere, & venerari debemus, eamque normam, ad quam vitam omnem, actusque nostros dirigamus, habere perpetuam, & immutabilem. Non eam facere Lesbiam illam regulam, quam ad omnes cupiditatis nostræ angulos flectamus, ac detorqueamus. Eius nos iussis parere, atq; obedire conuenit, non eam nostris obligare, aut laxare decretis, non enim immuta & violata, sed integra, atq; incorrupta salutem, & pacem animis rebusque affert. Hac vos ut ratione utamini, & ne quid quod supra hominem sit potestatis uestræ faciatis, pro uestra prudentia uideate. Sat opinionum, sat perturbationum illatum, sat grauis est Respublice uestre hic multorum priuatum discessus à ueteri pietatis ratione, quod si huic infelicitati publica etiam accesserit ulla auctoritas, pro summo irati Dei argumento, accipite. A quo, quæ populorum peccatis iuste constituta sunt pœnæ, eas sepe remoratur illius misericordiam tandiu, donec aut nemo expers criminum sit, aut communi aliquo facinore ipsa obligetur Respublica. Tum enim presens est sine retardatione animaduersio, quæ declinantes in obligationes adducit, cum operantibus iniquitatem, ut iustificetur Deus in sermonibus suis, & vincat cum iudicatur. Meum animum erga vos, Remque hanc publicam, Viri amplissimi, multis uestrum perspectum esse existimo, sed in re, quæ ad cultum honoremque Dei, & salutem uestram pertinet, ipsum qui dicentis animum intuetur, Deum testor, me hæc ex summa salutis, & incolumitatis uestre cupiditate dicere, Deum precatus, ut uera loquutum me bonis uestris rebus potius quam conuersis intelligatis. De Christianæ religionis iussis, fideque ea, quam maiores uestri sanctissime cultam uobis tradiderunt, etiam atque etiam uideate, ne quid uos publicè iam immutetis, optate ut

uobis bona, atque eadem omnibus mens sit, si quos procella
 horum temporū abripuerit, eorum noxa ad rempublicā ne
 pertineant. At uero his consilijs, quibus priuatorum studijs
 Respublica inuoluitur, per incolumitatem uestram Equites,
 abstinete. Cauete ne speciosa uos, & naqua rebus nomina li
 bertatis, & concordiae religionum decipiant. Cogitate ne
 quiequā conatim in suscipiendis uerbis, quae dissonant re
 bus. Nō ego uos moneo, sed Dominus, non mea sunt, sed
 Iesu Christi uerba, nemo commissuram à uestimento nouo im
 mittat in uestimentum uetus, alioquin, & nouum rumpit, &
 ueteri non conuenit, commissura a nouo, sed peior scissura
 fit. Video uos incommodis Reip. commoueri, cupere his dis
 sidijs modum inuenire, sed nimis pro uecti studijs, remedia
 ipso morbo grauiora exquiritis, ueremini pro medicina pa
 ratis. Haud leui morbo affectam Remp. esse, & uos praedicare
 soletis, & res ipsa ostendit. Eum depellere subito morbum
 sicuti humanę opis non est, ita de illius curatione desperare
 uos minimè conuenit, ut quasi destituto ab omni spe aegro,
 ciborum, & rerum omnium licentiam indulgeatis, nam id
 quidem esset praecipitem ad mortem impellere. si aequè iam
 morbum, & medicinam non ferre uidetur, eam medendi ra
 tionem tenete, ut uictu salubri & moderato sustentetur, &
 continueatur ab ijs rebus, quarum maximè nouitas depraua
 tum eius sensum, atque appetitum commouet. Si enim nulla
 intemperantia uis morbi aucta sit, fieri persæpe uidemus, ut
 ipsa se natura diligens conseruatix sui suscitet, ac recreet, &
 omnem morbi uim superet, praesertim ubi ualidum, ac bene
 constitutū corpus nacta fuerit. Quod sperari in hac Republi
 ca posse, ingeniorū & naturæ uestrę uis & probitas nō obscu
 re significat. Nimirū uerecundia legum pulsata intus animos
 uestros, quarū ut uim non timeatis, maiestatem certè ueremini.
 Atque hic, Equites, honor quem nullo subacti metu, uestra
 uoluntate tribuitis legibus, ad hanc diem saluti Reip. uestrę
 fuit. Quemadmodum enim pater auctoritate, nō pæna, filio
 rum iuuenilem licentiam coercescit, ita uos legum nō tam ius,
 quā maiestas continuit, defenditq; hactenus, atq; obstitit ne
 qui motus in Rep. exoriretur. Idem uitalē uim & naturale ro

bur huius Reip. alit, fouetq; , ut expectare possit dum implo-
 rantibus, quod assidue faciendū est, cœlestis irę veniã, miseri-
 cordiã suã impartiatur Deus: Miserationes enim Dñi super
 omnia opera eius. Quod sentiēs cōmunis hostis humani ge-
 neris, & suo furori vestrã integritatē, & modestiã, tanquã mu-
 rum obiectū cernens, quo Regnum hoc ab intestinis tumult-
 tibus, & ab illis seditionum incendijs, quibus multas pro-
 uincias Christianæ Reip. peruastauit, intactum ad hoc tem-
 pus stetit, id agit, id molitur, quo sublato legum respectu, &
 veluti eo deiecto probitatis, & modestiæ muro, omnes om-
 nium hæresū sectæ intromittantur, exequētur, & lege etiam
 sanciantur, atq; illa omnis patrij iuris reuerētia, pudorq; sol-
 uatur, qui ad hunc diem imperiū incidentis exitij maximè su-
 stinuit, omnisq; antiqui moris disciplina qua partū, & cōsti-
 tutū hoc imperiū habetis, immutetur, & corruat. Ac vos ean-
 dē vobismet ipsis fraudē struatis, qua Samson Philistęos ho-
 stes magna olim clade affecit, qui caudas vulpium cū iunxis-
 set ad caudas, faces ligauit in medio & igne succedens dimi-
 sit, vt huc illucq; discurrerent, vnde cōcremata est terra Philis-
 thim. Quid enim est aliud sectarū varietatē per speciē ciuili-
 concordiæ coagmentare, & componere uelle, quã necere
 vulpium caudas, quo auersis capitibus grauius inter se, aspe-
 riusq; dissideant, & cōsistentur? Quid verò hanc sectis om-
 nibus licentiã, audaciamq; addere, nisi faces ad incendendam
 Remp. discurrentium vulpiū agmini alligare? Ratio finien-
 darum discordiarū, pacemq; tum singulorū animis consciē-
 tijsq; , tum vniuersæ Reip. conciliandi, ex ipsis haurienda est
 sacrarū litterarū document's: cum enim, vt est in Deut. diffi-
 cile & ambiguū apud te iudicium esse perspexeris, inter cau-
 sam, & causam, leprã, & nō lepram, surge & ascende ad locū,
 quem elegerit Dñs. Quod in nouo quoque testamento nō
 Spiritus sanctus docuit, cū facta Antiochię seditione nō mi-
 nima, Paulum, & Barnabam super ea questione ascendere Ie-
 rosolimam voluit. Hanc nos legem præscriptionemq; Dei si
 sequeremur, ad hanc si nostros sensus dirigeremus, in capti-
 uitate redigētes intellectū in obsequium Christi, nunquã
 incerti animis vagaremur, errantes in inuio, & nō in via, sed
 inha-

inhabitaremus vnus moris in domo, solliciti seruare vnita-
tem spiritus, id ipsum sapere, fidem tenere, nō prauaricari in
adinventionibus nostris, non transgredi fines antiquos, non
transferri in aliud Euangelium, quod non est aliud, non clau-
dicare in duas partes, nō indui veste, quæ ex duobus contexta
sit, qua interdixit populo Deus, vt intelligeret vno sensu se,
vna & simplici religionis fide colendū esse. Siue enim id agi-
tur, vt licentiæ omnium hæresum habenæ permittantur, siue
vt in huius alicuius nomine, reliquæ delitescant, perinde cō-
culcatur filius Dei, & sanguis testamēti polluitur, perinde res
perturbantur. Quoniam aut omnes sectas pari iure esse ne-
cesse est, aut aliam ab alia exagitari, euinci, expelli. Sic enim
Isaias ad eos loquens, qui dicebant percussimus fœdus, & quæ
sequuntur. Coangustatū est inquit strātū, ut alter decidat, &
pallium breue vtrūque operire non potest. Sed ne alter qui-
dem alterum feret: qui enim poterit, cui aliqua tangat ani-
mum religio, aut aliorum hæreses, quas improbas, & pestife-
ras putat, suæ disciplinæ pallio obtectas diu fouere, aut suam
ipse ementiri sectam, fidemq; alterius nōmini ac rationi ob-
noxiam ducere? Non hæc in Christianum animū cadit pie-
tatis negligētia. Nam fidem tum ritè, atq; pie colere, tum nō
simulate præferre Christianum est. Quod si hebetentur cō-
scientiæ stimuli, ut dent requiem animabus suis, & dicāt, iam
nō est propheta, & nos nō cognoscet amplius. Quid est aliud
quod expectetis, nisi vt cōtra quā præcepit in Leuitico Deus:
serētes agrum vestrū diuerso semine, in boue & asino, in dis-
similium religionū iugo, aretis vobis impietatem, & dicat in-
sapiens, nō est Deus, sintq; dies nostri dies blasphemix, su-
per quam reuelatur ira Dei? Curabant, inquit Hieremias,
contritionem filix populi mei, cum ignominia dicētes, pax,
pax, & non erat pax, confusi sunt, quia abominationem fece-
runt, quin potius confusione nō sunt cōfusi & erubescere ne-
sciuerunt. Quamobrē cadent inter ruentes, in die visitationis
suæ ruent, dicit Dominus. Hæc dicit Dñs, state super vias, &
videte, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, &
ambulate in ea, & inuenietis refrigerium animabus vestris, &
dixerunt nō ambulabimus, & constitui super eos speculato-
res

res, & dixi, audite vocem tubæ, & dixerunt non audiemus. Ideo audite gentes, cognosce congregatio quanta ego faciam eis, audi terra, ecce adducam mala super populum istū, fructum cogitationum eius. Verum hæc pluribus essent verbis differenda, sed in præsentia id tantum dicam, me salutis vestre causa sæpe ex intimis animis orare Dominum nostrū Iesum Christum, qui est pax nostra, qui facit vtraq; vnū, per crucem interficiens inimicias in semetipso, vt dissentientes recõciliet in vno corpore Deo, & occurramus omnes in vnitae fidei, & agnitionis filij Dei, & per ipsum habeamus accessum in vno spiritu ad patrem. Vos modo singulare hoc Dei ipsius beneficium agnoscite, qui Remp. vestram in Catholicæ religionis fide ita fixit, vt nemo tam alienus ab ea inueniri possit, quin fateatur, nemo patriæ amans, quin doctum hoc diuinæ benignitatis complectatur, & saluum velit. Data igitur a Deo facultate, Deo auctore vtamini, & libertatem sanctissimè & firmissime a maioribus stabilitam, iisdem vestigijs transmittite posteris vestris, & concordibus animis, studijsque decernite Regem eum, qui maximè Reip. utilis sit futurus, qui vestro beneficio ad vestram salutem vtatur, qui cum a vobis creatus, & tanquam genitus Rex fuerit, euadat ipse patriæ & vestrum omnium pater, amator Reip. conseruator legum, idem erga Deum pius, fortis aduersum hostes, in gubernandis, gerendisque rebus prudentiam, in iure dicendo iustitiam diligentiamq; adhibeat, in domestica consuetudine humanitatem, in omni publica actione dignitatem, maiestatemque retineat, nec ipse voluptatibus occupetur, nec inuentutem languescere otio patiat, sed exemplo & præmijs ad pristinam bellicæ disciplinæ laudem excitet. Sit regia domus tanquam templum pudoris, modestiæ, religionis, vt liberi vestri, quos in Regis ministerium traditis, ex ea veluti schola virtutum, digni parentum honoribus, euadant. Haud ego sum nescius Regem his præditum ornamentis oratione effingi facilius, quàm inueniri. Verum neque defuturus vobis est quærentibus, & vt talem habeatis, multum in vobis ipsis positum est, non solum deligendo illo, sed etiam instituendo. Quem

enim

enim non optimum Regem efficietis, si quot estis, senatores, tot monitores esse volueritis? Si Regis salutē, quam gratiam malueritis, si publica cōmoda priuatis vtilitatibus antetuleritis, si deniq; hoc propositum habebitis, diligentissimeq; operam dabit, vt & vos ex legū p̄scripto Regis imperio obediētes sitis, & Rex ita obsequio vtatur vestro, vt se liberis, & volentibus imperare intelligat. Hoc enim modo, & res Polona augebitur, & libertas vestra integra conseruabitur, nec dominatu offensa, nec corrupta licentia, quæ plerunq; falso libertatis nomine, exitiosam seruitutem concipit, ac parit. Ad hunc statum rerum vestrarum tuendū, cōmuniendumq; vos Pontifex hortatur, atque ad eam rem mihi mandauit vt & in p̄sentia vobis, & paulò post simul vobis, simul Regi v̄stro summum paterni animi studium pollicear, ac deferam, vt omnia vos, quæ nō solum conseruando, sed etiā ornando, atq; augendo huic regno sint, haud aliter ab se, quàm ab optimo patre postulare, atq; expectare velit. Tum sicuti vobiscū egit de rege ex vsu, req; vestra eligendo, vobisq; auctor fuit, nihil a maiorum cōsuetudine, rationibusq; discedendi, ita Regem quem elegeritis verbis suis admonere me voluit, vt memor accepti a vobis Regni, parem vobis gratiam referre studeat, nihilq; sibi aut ad fidem p̄clarius, aut ad charitatē optatius, aut ad stabilitatem firmitus, aut ad nominis sui commēdationem amplius ducat, quàm vt hanc Remp. hoc libertatis ius sacrum rectum retineat, ac defendat. Me verò ipsum hic cōmodis, & vtilitatibus vestrīs, quantum opera, atq; studio meo effici possit, diligēter S. Sanctitas inferre iussit. In quo quidem si quantū voluntatis atque animi, tantundem facultatis esset de vobis merēdi, & si amori, & pietati erga vos meę nunquam satisfactorius essem, vobis certē ipsis satisfacerem. Hęc sunt de Regno, de vobis, de nouo Rege, S. D. N. mandata, hęc vota parentis Reip. hęc ut consequi possitis, suis ille vos precibus Deo cōmendat, id maxime orans, vt actionē hanc, in qua vestra omnium salus vertitur, suo sancto spiritu regat, vt his Comitijis eum Regem consentientibus studijs, renuntietis, sub quo florentissimi, beatissimiq; viuatis. In v̄tro & vt v̄tro non solum deligendo ille sed etiam iudicando.

ET ORDINE ELECTIONIS NOVI
REGIS POLONIAE A PVD

VARSOVIAM HABITAE 1573.

STANISLAVS CARNOCOVIVS EPISCO-
pus Vladislaiensis, Reuerendissimo Domino Mar-
tino Cromero, coadiutori & designato
Episcopo Varmieñ S. D.

EVERENDISSIME Domine. Cogitan-
ti mihi, & vetera memoria repetenti, ex
omnibus beneficijs Regno à Deo Opt. da-
tis & concessis, nullum nec ad gloriam il-
lustrius, nec ad vtilitatem maius, nec ad
perfectiōē pulcherrimū operis magis ab-
solutum, nobis & Regno huic contigisse
videtur, quàm quòd eius gratia negotium electionis promo-
uente, consensu omnium Serenissimum Principem Henri-
cum, fratrem Christianissimi Regis Galliarum, Andium Du-
cem, in Regem nostrum elegerimus. Vere enim iudicando,
nemo mortalium facilè credebat, vt tot nationes, lingua, mo-
ribus, legibus studijs, voluntatibus, religionibus, inter se
dissidentes in vnum, eumque externum, terra marique di-
uisissimum conuenirent. Ex tam enim Senatorum &
equestris ordinis conuentu frequentissimo, iam tum cum in
suffragia itum esset, vix quarta pars aliò voluntates suas con-
tulerat, ita vt nulli iam dubium foret, eum & non alium
quemquam nobis regnaturum fuisse. In quo eligendo quo-
niam cessarunt omnia impedimenta & difficultates, redijtq;
in summa licentia charitas, prudentia, ordo, modus, obse-
quium: à domino factum credimus, & est mirabile in oculis
omnium. Quo magis tam inusitatam & inauditam clemen-

C

tiam

tiam silentio præterire nos minimè oportet: quinimmodò omnes immensas Deo Optimo gratias agere decet, qui non solum nos Regnumque hoc ab interitu & opprobrio vindicauit, sed etiam salutem Reipub. nostræ, libertatemque Regni, qua præ ceteris gentibus gloriamur, factam, tectam repræsentauit. Ut igitur tale & tantum beneficium in animis, & memoria hominum non solum vigeat, sed etiam ad posteros transmittatur, eisq; exemplum ad imitandum prodatur, confeci Commentarium interregni, quem Do. vestræ Reuerendissimæ mitto: & ab ea (quæ primas, vt olim Salustius in Romana, sic illa in historia nostra, summa cum laude nominis per vniuersum orbem obtinet) maiorè in modum peto, vt eum colophonem historiæ addat. Et initia quidè, progressus, quid quoq; loco actum sit, ex eo ipso commentario deprehendes, cæterum de ratione cõsiliõrum & progressu electionis, nonnulla Reuerendissimæ P. vestræ scribenda decreui.

Equidem in omni electione hæc tria à directoribus prouidenda esse existimo. Primum vt ij qui eligunt, sine vllò metu, eligendi potestate vtantur. Deinde, vt recto iudicio, ordine debito, & modo legitimo. Postremò, quod est omnium maximum, vt cum summo timore domini ad electionem accédant. Ea omnia in electione Regis nostri, summa fide, cura, & diligentia à Senatoribus prouisa & facta esse reperies. Principio enim confinia Regni præsidijs firmanda: deinde pacem domesticam, constitutis iudicijs extraordinarijs astringendam decreuerunt. Postremò, modum & rationem eligendi Regis tam popularem adinuenerunt, à qua nullus eques exclusus, nullus circumuentus esse videretur. Diè & locum Comitiorum, habito de more & lege inter se consilio edixerunt. Sed quia omnes vnum oppidum capere non poterat, de mādato Senatus per officiales Regni singulis Palatinatibus, oppida & pagi adiacētes pro diuersorij distributi sunt. Ad communia vero consilia capienda designatus est ager prope Ciuitatem pace publica sacratu. Erat campus late patens, in quo extensum erat tentorium ingentis amplitudin: is circumquaque ambiebant tentoria Palatinatum si-

ue terrarum . Conuenit frequentiffimus Senatus , & numero-
riffimus equitum exercitus . Postquam igitur externorum
Principum in maiori tentorio audita sunt legationes , & ab
vniuerfis conclamatum effet , vt declarante & proponente
Archiepifcopo Gnesneñ . velut Primate Regni ad eligendũ
Regem procederetur , factum eft , vt decernente eo ex senten-
tia Senatus , vnusquisque fe ad tentorium terræ fiue Palati-
natus fui iuxta præfcriptum receperit , luere quoque Epifco-
pi & Senatores : ac quem quisque locum de more & confue-
tudine in terris & Palatinatibus viuente Rege habebat , eun-
dem tum defuncto obtinebat . Hymno itaque ad inuocandã
fpiritusfancti gratiam in fingulis Palatinatibus decãtato : vi-
deret Paternitas ueftra Reuerendiffima mirifica hominũ stu-
dia in Henricum Regis Galliarum fratrem propendentia : vi-
deret alios lachrimas fundere , & vota pro eo Deo nũcupare ,
alios haftas lilijs infigniri : audiret diuerfis in locis voces po-
ftulantium eum refonare : alios ita in fuffragia ruere , vt actum
effe putarent de Republica , nifi is eligeretur . Tantus inerat
animis ardor , cum incredibili cupiditate coniunctus , tanta
vis amoris mentes hominum accenderat . Postquam igitur
Senatores cum ijs , qui erant ab equeftri ordine ad audiendas
legationes deputati , postulata & capita earundem retulerunt :
equites fuo quisque loco fententiam liberè nullo eos impe-
diẽte , aut fermonem interrumpente , à maximo vfque ad mi-
nimum , cum caufarum etiam explicatione , dixerunt : præeun-
tibus & informantibus Senatoribus , à quibus conciliabantur
fententiæ , & ad minimum numerus candidatorum redigeba-
tur . Tandem finitis fententijs , nomen candidati & nomina
equitum , ac numerus fuffragiorum in fcripturam redigeba-
tur , & figillis eorum , quò cum maiore fide Senatui exhibe-
retur , obfignabatur : manebat tamen cuiq; potestas mutandi
fententiam . Relatæ funt deinde fcripturæ figillis obfignatæ
ad maius tentorium in confeflum Senatus : lecta & recitata
funt nomina candidatorum , itemq; numerus & nomina fuf-
fragatorum vniuscuiusque . Si numerus fuffragiorum fpedte-
tur , vicit Henricus omnes , & ad eò quidẽ vicit , vt ceteri om-

nes pariter eum non adæquarent. Sed cum in electionibus liberis id maximè cauendum esse videatur, vt non ferrum, non aurum, non acclamatio, sed recta ratio, publica vtilitas, & persuasio locum habeat: res deducta est ad iudicium & ad calculum examenque rectæ rationis. Ego autem id factum esse reor ad amplificandam, & eo magis illustrandam Regis electi laudem & gloriam: quò manifestè constaret, eum non casu & fortuna, non vulgari aut iuuenili impetu, aut temeritate, vel favore: Sed interposita autoritate & iudicio grauissimo, Regem esse creatum. Cùm multum diuq; deliberaret Senatus, quæ ratio esset ineunda examinis, nulla melior visa ea, qua Græci & Romani olim, ac vt audio, nunc Veneti in deliberationibus grauissimis tam actionum publicarum, quàm causarum forensium vtuntur. Editi sunt Aduocati, singulis candidatis Senatores tres, (ex quorum numero ego quoque eram) qui eorum partes, seruato cuique suo honore, tutati sunt. Res acta est eisdem iudicibus quibus & testibus. Non erat illud certamen adulationis sed veritatis: certabat ratio cum ratione, argumentum cum argumento, causa cum causa. Expendebantur rationes honestatis, commodorum, incommodorum, & periculorum. Nihil ibi intentatum relictum est, quod ad hoc negotium spectare quoquo modo videretur. Rigidum sanè & acre examen, sed nobis ac Reipub. nostræ necessarium, quo libertas, salus, & securitas Reipublicæ Regni fundabatur. Erant nonnulli Primores Regni, viri claritate familiarum præstantes, & omni genere laudis conspicui ad gubernacula Regni nominati, & multos habebant suæ causæ fautores. Quamuis autem ij virtuti suæ confiderent, Sed vt ne cæsura de absentibus haberetur, & quòd imperaturus omnibus non solum ex nostris, sed ex omnibus eligendus esse videretur, vltro & sponte sua ante inceptum examen suffragiorum prærogatiua sese abdicarunt. Porro post conflictum rationum & argumētorum, ex his qui Henrico suffragabantur, nemo: qui verò alijs candidatis, plerique de sententia sua decesserunt, & suffragia sua in electum transulerunt. Qui autem ex his tenaciores sui propositi erant, (vide singulare exemplum

emplum fraternæ charitatis) cum affurrexisset Senatus, precesque & auctoritatem interposuisset, factum est, vt ij fraternæ charitati honorem haberent, & mutatis sententijs suis, Gallorum Regis fratri adstipularentur. Sic illa die concordia Regis nostri virtute, nostro consilio quesita est. Post talem consensum postulatum est ab Archiepiscopo, vt electum de more renuntiaret Regem: ad quod is paratus erat. Sed quia ea die sol vergebat ad occasum, ne quid ea res mali ominis haberet, petentibus alijs, renunciatio in diem perendinum dilata est. Actum est id pridie Pentecostes, intercesserunt dies sacri Pentecostes, quibus tuba euangelij per vniuersum mundum intonuit. Stuporis sanè & admirationis res plena est: quis enim vnquam audiuit, vel legit prorogari non solum in dies aliquot, sed in horam consensum electionis, cum vnum punctum & momentum temporis magnam conuersionem animorum afferre soleat? Sed voluit Deus Opt. Max: prædestinationis suæ immutabilem voluntatem hac constantia voluntatis nostræ clarescere. Die Lunæ sequenti nihil de voluntate, & ardore animi imminutum: quamobrem nulla interposita mora, cum de alijs inter nos non conueniret, de Henrico in Regem renunciando nihil controuersæ erat. Itaque Reuerendissimus Do. Archiepiscopus & electo Regi & Reipublicæ, totique Christiano orbi fausta præfatus, Henricum Andium Ducem solenni ritu Regem renuntiauit. Quam renuntiationem quæ & quales acclamationes, egregiæ voluntatis significatrices subsecutæ sint, res est ita nota vt non indigeat longiori sermone. Totus ille campus resonabat gratiarum actionibus, clangore & sonitu tubarum, omnes priuatim & publicè, domi & foris vehementer lætati, fausta & foelicia Regi suo ex animo precabamur. Eadem die acciti sunt Gallici oratores, ad tractandum de conditionibus oblati: quæ licet luculentæ esse viderentur, non tamen tantæ, vt prius de ijs verbum faceremus, quàm in personâ Regis conuentû fuisset. Ex quo apparet, nostros in Rege eligendo non spectasse commodam quæ offerebantur, sed solâ virtutē, non quid daret aut secû af-
feret, sed

feret, sed qualis Princeps futurus esset. Conuentum de conditionibus . Die demum quarto, de more & consuetudine, Marſhalci Regni renuntiatum in consilio a Primate, de omnium sententia Regem publicarunt cum promulgatione edictorum per vniuersum Regnum. Quantum iterum ea die letati sumus, quatas Deo patri omnium misericordiarum, & publicè, magnoq; ad templum cõcurſu, & priuatim per omnes domos gratias egimus, omnes norunt qui adfuerunt. Decibat nimirum, vt vltima primis responderent, vt hoc negotiũ defineret in gratiarum actione, cum initium cõpisset ab inuocatione spiritus sancti. Flere magis libet præ gaudio quàm dicere, cogitanti mihi de ardenti deuotione nostrorum. Multi Senatorij & equestris ordinis viri, antiquo more, sacramento corporis & sanguinis domini se procurarunt, multi condonatis offensionibus & iniurijs suis Reipublicæ, in gratiam redierunt. Hic ego Reuerendissimæ. P. vestræ mirabilem & inusitatam, ac planè diuinã electionis huius rationem, quantum verbis consequi potero, ostendam. Si Deus specie visibili in terras delatus, ab hominibus dignè excipiendus esset, rem necessariam omnes iudicarent, vt preparètur animi hominum ad pietatem, reconciliarentur inter se dissidentes, pax priuatim & publicè coleretur, sacerdos & omnis clerus oraret, turba infantum ac multitudinis ieiunijs se affligeret, Duces populi & reliqui sacramentis se procurarent, quo castis mentibus, vestit charitatis luce, iustitiæ margaritis ornati, nitidi honestate, Deum dignè exciperent. Simili certè ratione, & studio ad electionem Regis a nobis processum est: hac mira varietate virtutum repurgati ad eligendum Regem accessimus, vasa nostra sordibus vitiorum exhaustimus, offensas mutuas & odia deposuimus, sacrificia contriti & humiliati cordis obtulimus. Non iudicauimus nos idoneos, vt ipsi ex nobis faceremus electionem, eoq; cupiebamus aliquo signo doceri de voluntate Dei, qui summa hæc dirigit, qui nouit omnia vtiliter dispensare, a quo solo proficiscitur omne donum optimum, & omne datum perfectum. Exaudiuit dominus preces nostras, & voluntatem suam nobis declarauit, primum excitando

excitādo foris famam nominis electi nostri, deinde amorem illius nobis inflammando. Vide miraculum. Qua hora de eligendo Rege agi coeptum est, eo ipso temporis puncto & momento, tot nationes, lingua, moribus, & locis inter se disiunctissimæ in vnius personam voluntates suas contulerunt. Quid? poterat nè diuinæ voluntatis certius edi testimonium, quàm quòd vno & eodem tempore corda & voluntates hominum in unum conuerteret? Non erat hæc res humani cõfiliij, sed Dei opus: ad cuius nutum & mandatum repente ex nihilo substiterunt excelsa cœlorum, profunda fluctuum, vasta terrarum.

Libeat ex his intueri diuinæ benignitatis erga nos clemētiā. Duo mala maximè omnium post mortem Regis metuebamus, bella ab hostibus, ac motus domesticos inter ciues. Corrupta enim morum & artis militaris disciplina, contumacia & dedignatio parendi in eorum locum successerat. Sustulerant ergo tum animos hostes, nec iam nobiscum de sua libertate, sed de nostra seruitute certabant. At nunc melius quàm sperabamus gratia Dei omnia euenisse videmus. Redijt terror & metus hostibus, obedientia, obsequium nostris: Moschus se tenet: Valachus pacem petit: Turca nusquā aliàs legationem magis amicam cum delatione auxiliorum, quàm nunc, misit. Quid mirer magis, prudentiam, fidem, curam, diligentiam Senatus: an verò obsequium & moderationem equestris ordinis? Statim enim audita morte Principis, quasi cõspiratione facta, Conuentibus actis in Palatinatibus quiq; suis, constitutis extraordinarijs iudicijs, vt ne qua vis aut cedes fieret, pacem domesticam firmarunt, & finibus Regni milite stipendiario, qui arte militari & viribus polleret, prospexerunt. quorum pleriq; amore patriæ voluntariè militarunt: alij vero qui ingenio & consilio præstarent, ad Comitia Regni profecti sunt: quorum tanta reuerentia erga Senatum enituit, vt in eligendo Rege nullum consilium separatim, nec per submissas aliquas personas agerent, sed communia consilia haberent. Adde, quòd ad electionem procedere noluerint, nisi declarante id ex Senatus sententia

Archi-

Archiepiscopo tamquam Primatè Regni, cui propriè competit, consilij ordinem & processum electionis proponere. Constabat Mars halcis suum officium: nam præter ius rogandi sententias, mandante Senatu distribuebant hospicia, & pacis publicæ custodes erant. Quæ quidem ita sanctè ab omnibus culta est, vt ante & post edictum de mandato Senatus promulgatum, nulla cædes, nullum iurgium commissum esse diceretur. Libet hic commemorare inligne factum duorum equitum, qui antiquas inter se inimicitias gerebant, cum alter alterum in campo patenti conspexisset, paucis id animaduertentibus, strictis gladijs ad se concurrerunt. Et cum iam manus conferturi essent, substitit vterque, tali sermone ad se vsi: Nisi me reuocasset temporis huius ratio, & amor pacis publicæ, ferrum inter me & te finem inimicitiarum hac hora fecisset. His dictis vterque nullo accepto vel inflicto vulnere recessit. Videt Reuerendissima P. vestra in ipso calore iracundiæ magnam moderationem animorum. Constabat etiam in eo actu cuique sua libertas, nam vniuscuiusque nomen & suffragium in scripturam redigebatur: vt nec cãdidatus fraudaretur suffragio, nec is qui suffragium ferebat, inani libertatis nomine gauderet. Neq; verò quisquã satis dignè laudare potest, quòd in territorijs siue Palatinatibus iũcti fuerint Equestri ordini Senatores, quibus hæc prouincia iniuncta erat, vt in suo quisque territorio siue Palatinatu omnes rationes honestatis & cõmodorum ad informãdos aliorum animos exponeret sententiasq; conciliaret. Viderat enim prudētissimus Senatus, nulla ratione facilius posse conciliari diuersitatem & contrarietatem sententiarum, quàm prudentia & auctoritate Senatorum, qui melius cognitatas habent rationes status Reip. necessitatis, periculorum, & cõmodorum, secutus auctoritatem cuiusdam asserētis. In populari statu Rerumpub. ita demum a vulgo ritè mandari Magistratus & officia, cùm iunioribus intersunt Seniores, quorũ illi reguntur consilio. Ac mea quidem sententia hoc consilium Reipub. nostræ salutem peperit. Cui autem verius cõpetit directio, siue moderatio omnium actionum tempore inter-

interregni, quàm Senatui? dico vnito. Necessè est enim
ad hoc, vt sit ordinata multitudo, vnum aliquem eminerè.
Sed quis potius emineat, quàm is, qui ætate, consilio, pru-
dentia, loco, & dignitate cæteros vincit? Natura hoc ita
fert & constitutio Reipub. nostræ. Constat enim Rege, Se-
nato, & equestri ordine. Et alia quidem officia sũnt sena-
torum, viuentibus Regibus, alia equestris ordinis. Sanè
mortuo Rege, tribunalia & iudicia quæ nomine Regis vi-
gorem obtinent, cessant & silent: autoritas certè Senato-
ria, si unquam certè eo tempore difficili ac periculoso in
representanda salute, & in dandis sanis & salubribus con-
silijs cluescere, & pro ratione iurisiurãdi præ cæteris emi-
nere debet. Sanè tam Reuerendissimi Primatis, quàm Se-
natorum Regni tanta vigilantia emicuit, vt septimo post
mortem Regis die, triginta plus minus Senatores Louiciũ
veteri more conuenirent ad consultandum de Republica,
alij vtrò, alij literis inuitati. Cernit Reuerendissima P. V.
corpus Reipub. nostræ capite quidem, hoc est Rege carès,
vium tamen nõ mortuum: videt, quomodo in salute Rei-
pub. tuenda omnia membra conuenirent, suum quodque
negocium agit, non se in alterius officium ingerit. Miles à
finibus hostem arcet: Officiales siue magistratus Regni mā-
dante Senatu officia obeunt: Senatus lancem, libram, & re-
gulam agendorum tenet: Primas regni omnibus actioni-
bus è sententia Senatus moderatur & dirigit: Reliqui pa-
rent. Ex quibus omnibus superius commemoratis manife-
stissimè constat, quòd nos eum Regem elegimus suo loco,
suo tempore, ad normam & prescriptum omnium ordinũ
Regni, summo iudicio, non tumultuariè: elegimus sine vl-
la difficultate, non inuiti nec coacti, non pauci sed vniuersi,
non vnius status sed omnium ordinum consensu, non ne-
cessitate, sed voluntariè, sine fraude & dolo. Dolus enim &
fraus cum timore domini, fictio cum veritate & charitate,
temeritas cum consilio, non commiscetur. Elegimus ex
abundantia amoris, cum summa hilaritate, instinctu, vt cre-
dere par est, spiritus sancti.

Fuerit sane quispiam detractor actionum spiritus sancti,
& diuinæ voluntati non obtemperans, honoris Regij atq;
laudis nostræ inuidus, qui dicat rem fuisse instructam.
Quamuis & recens memoria facti, & hæc tota ratio eligen-
di Regis apertam calumniam facile refutat: tamen augea-
mus suspicionem, vt diligens inquisitio adhibeatur: excu-
tiamus recessus & latebras animorum. Quæram ex eo, à
nostris, an ab extraneis res instructa est? Si ab extraneis,
quomodo verisimile est, quemquam tot nationes, spatio
terrarum disunctissimas, linguis & moribus inter se diffi-
dentes, non solum obire, sed etiã ad voluntatem suam
pertrahere potuisse? Sin a nostris, absit, vt hoc de fratri-
bus credamus. Nonnulli extranei homines, cursibus suis
ac literis scriptis, leuiusculos rumores & suspiciones inter
nos sparserant: Deus bone, quàm acriter inquisitum est in
scripta, facta & dicta hominum? Graue erat, acerbum, &
oculis non ferendum spectaculum, cum in confesso & cõ-
spectu vniuersorum viri nobiles & optimè de Repub. me-
riti nullo teste, nullo argumento, nullo iudicè, alieno loco
& tempore, ex sola suspitione in crimen vocarentur. Nec
tamen inquisitiones & vexationes huiusmodi, quas nostri
Rug appellant, fructu suo caruerunt: nam cum non modo
nullum crimen, sed nec suspicio quidem in aliquo ex his
hæssisset, factum est, vt alius de alio benè sentiret & confi-
deret. Ac mea quidem sententia, si quis diligentius rem
inspexerit, reperiet, nihil plus momenti ad expediendum
hoc negotium attulisse, quàm quòd mitigatis affectibus,
refecatis suspicionibus, vacui præiudicatis, sine dolo &
fraude, purè, cum timore domini ad eum actum accessi-
mus ac veluti turbata aqua oculus nihil videre, postquam
lutum resederit omnia penetrarere potest, ita nos summo-
tis suspicionibus veritatem tamquam lucem aspeximus.

Hæc est vera & simplex rei gestæ narratio, hæc consilio-
rum ratio. Hic actus, mea quidem sententia, æterna memo-
ria dignissimus est, quo nihil illustrius, nihil vtilius, nihil
pulchrius & perfectius esse potest. Nihil in eo absuit quod
adesse

adefse debuit, nihil adfuit quod abefse debuit. Abfuit me-
tus, & quælibet vis, abfuit confufio, abfuit dolus & fraus :
adfuit libertas fuffragiorum, adfuit deliberatio & iudicium
rectum, adfuit ardens ftudium & fuma concordia, adfuit
pietas & deuotio. Magnum nos certè fructum cum incre-
dibili gaudio in theatrò totius orbis cœpimus libertatis no-
ftre, cū eum optimum ex optimis Chriftiani orbis Princi-
pibus Regem & moderatorem Reipub. noftre elegimus.
Alijs populis Reges edit fuffragio, nobis eum cōfiliū fa-
num, iudicium rectum, libera voluntas, & chara vnitas,
opus verè fpiritusfancti, electam gēnam totius Chriftiani
orbis (pace aliorum dixerim) edidit. Non hic fanguinis
coniunctio, non vicinitas, non fœdera, non officiorum
ratio valuit. Non quæfuius etiam Regem domi, & in
gremio gentis nationisque noftre: hic nobis optimus &
coniunctiffimus, qui optimus & Reipub. noftre præ ceteris
vtiliffimus efse videbatur. Quod Henrico Andium Du-
ci merito contigit. Quis enim eo eft fplendore familiæ
clarior, nobilitate virtutum præftantior, vfu & experien-
tia rerum exercitior? qui maiora ætate fua magnarum vir-
tutum edidit fpecimina. Regnum Gallie vicaria poteflate
Chriftianiffimi Regis Galliarum fratris, foeliciffimè admi-
niftrauit, rebelles fortiffimè pugnans vicit, pacem publi-
cam conftabiliuit: difciplinam rei militaris reftituit. In
quo modestia, iuftitia, pietas, & omnis chorus virtu-
tum fedem & domicilium fixiffe perhibetur. Cumque
habeamus hos fponfores & fideiuffores, atque aded pignora,
fperamus diuina freti benignitate benè cæpta ad
optatum exitum deductum, & omnia nofta atque illius
confilia actionesque cœlitus gubernatum iri. Nihil iam
reftare videtur, nifi vt Deus Opt. faluum & incolumem ad
nos deducat. Ego certè pro aduentu illius, quemadmodum
ipfe orare non defifto, ita clerus per diocæfim meam iuxta
formulam à paternitate V. Reuerendiffima conſcriptam
continuè orat: & confido in domino, eum fore Ducem
itineris, qui autor fuit honoris.

Hæc

Hæc prolixius quàm instituerã paternitati V. Reuerēdissi-
mæ scripsi, & eidem fortasse molestus fui, quòd cum pater-
nitatē V. Reuerendissimã patrię ac Reip. cognouerim aman-
tissimam, nota eidem omnia consilia nostra esse volui, vt a
me haberet veritatem historię. Ego enim omnibus his in-
terfui, & statim post mortem Regis ad Reuerendissimum
Do. Archiepiscopum Primatem Regni, tanquam ad mode-
ratorem harum actionum accurri, eumque præsens confi-
lio & opera iuui. Maioremque in modum Reuerendissi-
mam P. vestram rogo, vt in eo actu posteris transmittendõ
in elaborandum sibi omnino putet, Quo nomine nos
omnes, tota Polonia, & posteritas Reueren-
dissimæ P. V. plurimum debere profitebi-
mur. Datum VVladislauia 21.

Septembris, 1573.

STANISLAI

CARNOVII EPISCOPI

VVLADISLAVIENSIS

AD

HENRICVM VALESIVM

POLONIARVM REGEM DES.

PANEGYRICVS.

I aut res ipsa id desideraret, aut verò per rationes regni publicas licitum nobis id fuisset, Serenissime Rex, profectò nihil libentius hoc tempore fecisset tum Senatus ipse amplissimus, tum Equester ordo vniuersus, quàm, vt frequentes admodum hunc in locū, honoris tui gratulationisq; causa, confluerent, & lætitiã, quam

ex hoc foelici tuo ad se aduētũ capiūt, præsentem pro se quisq; testarentur. Verũ quoniam & rei quidem ipsi aliter satisfieri posse videbatur, & præsens status temporum reipub. nostræ, tantum concursum in hoc loco, quantus ex omnium ordinum hominumq; conuentu futurus erat, nõ ferebat: iccirco nos vice omniũ ablegati sumus, qui his partibus apud te pro omnibus defungeremur. Quod sanè, pro eo ac debemus, facimus, teq; Regem à nobis prius expetitum, mox electum, nũc verò tandem ad nos foelicibus auspicijs aduentantem, omniũ nomine, summa cum veneratione excipimus, & exceptum optimis omnibus ominibus prosequimur, aduētumq; hunc tuum verè & ex animo, cum tibi, tum reipub. nostræ gratulamur. At quanta quæso alacritate animorum? Equidem si nos spectas, quos coràm intueris, tanta alacritate, quantam maximam capere animi nostri possunt: sin eos, à quibus tibi obuiam prodire iussi sumus, profectò nulla est tanta dicendi copia, quæ incredibilia illorum erga te studia verbis cõsequi, nulla tanta ingenij vbertas, quæ immensam illam lætitiæ vim, quam ex om-

E nibus

nibus tuis rebus bonis capiunt, satis comprehendere posse videatur. In quo campum mehercule illum Varsovienſem, qui electioni tuę dicatus fuit & conſecratus, appellamus: qui quidem donec præterlabentis Viſtulæ fluctibus alluetur, teſtis erit locupletiffimus egregiæ noſtræ erga te familiamque tuam regiam voluptatis. Appellamus etiam in eo cùm vniuerſum illud electionis tempus, quod cōſiliorum actionumque noſtrarum ad tuam gloriam deſtinatarum fuit conſcium, tum verò imprimis fauſtam illam, & in omnem poſteritatē Gallici Polonicique nominis memorandam diem, qua te, concordibus admodum omnium non ſolùm ordinum, ſed etiam hominum ſuffragijs, Regem noſtrum renunciauimus: quæ quidem dies teſtis eſt eritque in perpetuum, noſtræ nō modò de tua virtute, induſtria, ſapientia, felicitate, præclariffimæ opinionis: verum etiam de rebus tuis proſperis & ad voluntatem fluentibus ſingularis gratulationis. Etenim cum primum in ipſo electionis noſtræ initio, ſanctum Dei Spiritum ſollempni hymno ſupplices de more venerati eſſemus, vidiffes conſeſtim, alios præ gaudio & iam tum erga te ſtudio ſingulari, lachrymas fundere, ac pro te Deo Opt. & Max. vòta nuncupare, alios haſtas ſuas lilijs tuis candētib; inſignire: audiffes verò deinde alios extra ſuffragia, ſuis vocibus tuum nomen aſſiduè ingeminantes: alios autem in media ferendorum ſuffragiorum religione, ita nomini deuotos & addiſtos tuo, vt, niſi tu Rex noſter eligereris, actum eſſe propemodum putarent de repub. ipſa vniuerſa. Quid dicam te rege electo & renuntiato? Muta medijs fidius ipſa & inanima, campi, ſyluæ, prata, nemora, agri, fluuij, ripæ, laudes tuas, permifto tum hominum applauſu, tum auium cōcentu, tum equorum hinnitu, perſonare quodammodo videbantur. Atque hæc quidem, etiam tum abſente te, & Rupellana obſidione ita in Gallia occupato, vt in illo ſtrepitu armorū, vix, Polonia noſtræ meminiffe poſſes, apud nos ſic fiebant: quid nunc cenſes, cùm te, opem, ſalutem, præſidium, &, vt vno verbo dicam, Regem noſtrum, ſaluū & incolumem, ad regnū tibi diuinitus decretum, à nobis delatum adueniſſe, cæteri paſſim omnes audiunt, nos verò, quos hic publico nomine coram adeſſe

adesse vi des , etiam presentes intuemur? Equidem vt gustum iam nunc aliquem habere possis eius lætitiæ, qua omnes regni ordines, sacri, profani, summi, medij, infimi, ex aduētū isto tuo prospero & salutari perfunduntur, recensebo tibi breuiter totius electionis nostræ rationem. Sic enim te ipsum, & paulo antè diuinitus ad inçlyti huius regni gubernacula, summa nostra voluntate electum ac vocatum esse intelliges, & nunc aduentantem, singulari cum studio excipi a nobis, & regno inuiriari perspicias & cognosces.

Ac mihi quidem tribus potissimum temporibus eluxisse videntur in hac electione singularia tum Dei Opt. Max. de te iudicia, tum gentis quoque ac nationis nostræ erga te studia. Nam & renunciationem ipsam electionis, antecesserunt nonnulla eiusmodi, quæ iam tum nostrorum hominum erga te studia non obscure præferre videbantur: & deinde, tam in renuntiatione ipsa electionis, quàm post renuntiationem etiam ipsam, ea consecuta sunt, quæ maximo tibi argumento esse debeant ardentissimæ nostræ erga te voluntatis. Quæ tu sanè hoc loco dum breuiter cognoscis, debebis profectò & honorè quidem Domino Deo debitum tribuere, & nos quoque ex eiusmodi nostro merito, p̄ singulari tua humanitate adamare.

Nam cum respublica nostra tribus maximè hominum ordinibus contineatur, Regia potestate, quæ imperat, Equestri ordine, qui parat, & Senatorio, inter hos interiecto, qui consulit: profectò exempto ex rebus humanis Rege Sigismundo Augusto, ita vt nullus tum alius nobis superesset Rex, siue natura factus, quod est prorsus a legibus & moribus nostris alienum, siue electione nostra designatus: cōstabat in vniuersum, omnem regendæ & administrandæ reipub. rationem ad Senatum & ad patres necessariò rediisse: utpote quorū ætas, dignitas, cōditio, alterius illius in repub. alioqui honestissimi ordinis aetatem, dignitatem, conditionem, sine dubio antecellat. Cumque ad eò inter patres ipsos, magna quædam & præcipua excellentia ac præstantia singularis, Archiepiscopis Gnesnensibus legibus ac moribus regni nostri sit attributa: qui & Rege ipso viuo primas partes secundum eum in regno obtinent, &

eo vita functo, omnia publica consilia moderantur more maiorum: hoc quidem in omnes partes tutius, quod, cum inter ecclesiasticos homines, quibus persona regia rectè imponi nō potest, censeantur, a suspitione regni affectati prorsus sint remoti. Inde factum est, vt redacta sanè repub. rege mortuo in Senatus potestatem, vt diximus, confestim data sit a nobis opera, vt conuentus Senatorum, cum alibi, tum Louicij imprimis septimo ferè post regis obitum die, & deinde aliquanto post Varsoviæ, per nos haberentur. Quibus quidem vtrisque in conuentibus cum Archiepiscopus ipse non solum interesset, verumetiam, vt oportuit, præset, prouisum est diligēter præter cætera quæ ad futuri regis electionem pertinebant, vt modus quoquē & ratio inuestigaretur, atque etiam de sententia omnium præscriberetur, tum regni finium milite firmandorū, tum iudiciorum deniquē domi constituendorum per tempus interregni. Vt ita duo firmamenta duobus illis malis opponerentur, quæ tum temporis regno ipsi maximè impendere, & maximum periculum creare posse videbantur. Nam & mores profectō ipsi impunitate superiorum temporum corrupti, licentiam magnam in populo generauerant, quæ necessario videbatur esse rigore iudiciorum astringenda: & desuetudo præterea rei militaris in animis nostris, quos nō mediocriter ocio illo diuturno elanguisse, hostes ipsi persuasum habebant, facile, per hanc occasionem regis mortui, incursiones eorum in hoc regnum potuit excitare: quæ sanè, nisi terrore armorum & præsidiorum nostrorum opposito, rectè reprimi nō potuerunt. Itaque duabus his rebus perfecimus, Rex, vt per totum hoc interregni tempus, quod fuit, vt scis, plusquam annum, regnum ipsum primo integrum, nec quicquam ex eo statu, in quo a moriente rege relictum fuit, per hostes externos diminutum, deinde vero nullis nouis difficultatibus domesticis implicatum, per Dei gratiam conseruauerimus. Quæ res si fortè olim non vsque adeò ad te pertinuit, cum tu necdum Rex noster creatus esses, nec inter competitores regni nostri solus numerarere, nūc planè diuinitus tota cessit in beneficium tuum: cum regnum ipsum per dei gratiam inis incolume, & nullis

recens excitatis difficultatibus impeditum. Sed quid postea factum est? Dicam, ut iam propius res ipsas tuas contemplari incipias. Quæ enim hæcenus dicta sunt, ea magis ad constituendas interregni rationes, ante noui regis electionem, quàm ad electionem ipsam videntur pertinuisse. Cæterum constituto iam ex S. C. die & loco eiusmodi electionis, constituto autem ad Varsouiam in campo Camionensi, ad diem Aprilis quintam, cõuentum est magno Senatorum & infinito Equitum numero: qui quidem conuentus eiusmodi, omnium intuentium oculis, delectus cuiuspiam frequentissimi, vel potius centuriatorum Romanorum comitorum speciem representare videbatur. Vbi exauditis ante omnia, in maximo tabernaculo, quod de industria cõmunibus omnium Palatinuum negotijs militariter positum ac præparatum fuit, externis legationibus, quæ sanè nec pauca numero, nec dignitate mediocres erant: a plerisque enim summis orbis terrarum principibus & monarchis missæ & ablegate fuerunt: posteaquam a Nobilitate ad electionem conclamatam, & ab Archiepiscopo Gnenensi, qui semper habitus est princeps: & os Senatus, decretum ac pronunciatum esset, vt in singulorum Palatinuum tentoria, quæ maximo illi tabernaculo vicina, circumcirca fixa fortè ac locata erant, veluti in tribus quasdam & classes discederetur: tum repetitis summam capitibus singularum legationum externarum in singulis Palatinatibus, propter eos, qui exponendis illis aut adesse ipsi tam frequenti numero, aut vero, etiam cum adessent, exaudire forte eas non potuerunt: & repetitis quidem per Senatores ipsos, ac eos præterea, quos Nobilitas ipsa ex se, ad exaudiendas & sibi referendas legationes eiusmodi, iam antea designarat, itum est in suffragia. In quibus ferendis (libenter enim ea persequimur, quæ ad demonstrandam singularem huius istius electionis nostræ cautionem videntur pertinere) ea moderatione vsi sumus, vt neque quisquam nostrum suffragio excludi, neque idem ex aduerso libertate sua abuti videretur. Dixit enim qui voluit, & quod voluit, & quandiu voluit, Senatoribus tamen præeuntibus, & varietatem sententiarum conciliantibus, & candida-

totum numerum ad minimum, quoad eius fieri potuit, redigē-
tibus, & deniq; nomina tū candidatorū tum suffragatorum in
scriptum referentibus, & sigillis præterea cuiusque obfignau-
tibus sic tamen, vt mutandę suę cuique sententię potestas ad
extremum remaneret. Quid tum postea? O singularem & pla-
nè diuinam sortem tuam. Referuntur tabellę suffragiorum
scriptę & obfignatę, in maximum illud tabernaculum, & in
conspectum Senatus vniuersi. Leguntur & recitantur nomina
tam candidatorum, quàm suffragatorum. Ecce autem primã
honoris tui prærogatiuam. Vincis enim, Henrice, iam tum
quoque, & superas suffragiorum numero competitores om-
nes: & uincis quidem sic, ut, si numero solo standum esset,
tu reliquos omnes, illo iam ipso tempore, longo post te inter-
uallo relinqueres, & ipse sine mora Rex euaderes. Verùm id
quoq; ad maiorem laudis & glorię tuę materiam ac segetem,
aliquantisper dilatatum fuit. Nam cùm Deo imprimis Optimo
& Max. qui tui capitis tuiq; honoris singularem curam gerit,
deinde nobis etiã ipsis, qui te Regem habituri eramus, parũ
uisum esset, te numero solo suffragiorum Regem designari,
nisi etiã ponderibus ipsis & momentis suffragiorum à no-
bis designare, inita est altera quoque Regis eligendi ratio, a
moribus planè aliarum cùm veterum tum recentium bene or-
dinatarum Rerumpublicarum minimè aliena, vt nimirum
sui cuique candidato veluti patroni & aduocati ex Senatori-
bus constituerentur, viri non magis auctoritate quàm prudētia,
& eloquentia insignes, qui causam candidati cuiusque ita cum
omni verborum honore tuerentur, vt acerbitati quidem ver-
borum in alienum candidatum parceretur, momenta autem
honestatis, vtilitatis, & aliarum rerum ac rationum omnium,
quę in hominum deliberationibus versari consueuerunt, dili-
gentissimè excuterentur. Vt ad eum iam modum non tam fa-
uor cum fauore, aut studium cum studio, quàm res cum re, cau-
sa cum causa, ratio cum ratione, argumentum cum argumēto,
ex propinquo configere videretur. Seuerum & graue disce-
ptandi genus, addo etiã fortassis rigidum: sed quò rigidius,
hoc & nostris sanè rebus conducibilis, & tibi, Rex, qui hoc
etiam

etiam contentionis genere superior, Deo fauente, euasisti, honorificentius. Quid enim factum est? Principio, nostratium plerique, viri & claritate familiarum prestantes, & meritis in rempub. insignes, qui inter competitores, fauore nonnullorum ex Equestri ordine erant nominati, vltro se eo fauore abdicarunt: vel quod iam tunc tibi ac dignitati tuae excellenti, volentes concederent, vel quod omnino videri nollent, suo se siue iussu, siue conatu, siue adeo voluntate, inter competitores regiae dignitatis fuisse nominatos. Deinde illorum quoque magna pars, qui alijs candidatis (vti accidere necesse fuit, in tam ampla & libera republica) studere non obscure videbantur, exaudita illa ac perpensa collisione rationum, non inuiti de prioris sententia sua decesserunt, & in te suffragia contulerunt. Ita cum caeteri quidem sententias suas desererent, tui autem suffragatores in sententia permanerent, factum est, vt sicut prius numero, ita tunc pondere quoque suffragiorum, reliquos omnes competitores anteires, & te ipsa Rex iam propemodum fieres. Restabant enim pauci partium contrariarum: quibus cum odiosa illa ac permolesta causarum collisione iterum pugnare, cum ex mutuo amore esse non videretur, neque suadendo quicquam amplius proficeretur, gratia & rogando in partes tuas sunt pertracti. Dederunt enim hoc precibus, & auctoritati Senatus, qui id ab eis assurgens postulauit, dederunt modestiae suae, dederunt denique communi concordiae, ut in te non inuiti quoque ipsi consentirent. Ita iam ex eo tempore Rex noster electus & designatus es, & regnum, quod antea, partim dispositis per confinia praesidijs integrum, partim constitutis per Palatinatus iudicijs expeditum conseruabatur, in incertum tum adhuc quidem, quem regnare uelit heri, quem uel ferat fors, id tibi deinde potissimum decretum a nobis, & quasi diuinitus adiudicatum est, summa cum nostri erga te amoris, summa etiam cum diuinae beneuolentiae testificatione. Quid enim siue a nobis, siue a Deo etiam ipso immortalis, in hac mortali uita tua illustrius ad tuam laudem excogitari potuit, quam te unum, ex tot gratiosissimis ac potetissimis competitoribus, tanta varietate & copia suffragiorum bis, concorditer, non ab

vna aliqua prouinciarum, sed ab omnibus prouincijs, nec a prouincijs tantum, verum etiam a singulis propemodum hominibus (quæ res non tantum effectus est admirabilis, sed etiã ratione ipsa) tanti & tam latè patentis regni dominum, ac regem denique nostrum esse designatum? Quæ cum ita se habeant, erit nè adhuc obsecro quispiam, qui ea, quæ in hac tam exquisita electionis ratione, tam accuratè & tam diligèter gesta sunt, aut ad temeritatem fortunæ referat, aut, quod etiam multo faciat impudentius, vel fraudi alicui occultæ, vel deniq; apertæ ipsi vi tribuenda existimet? Quid habet, quæso, fortuna commune cum suffragio libero? quid rei est temeritati cum ratione? quid fraudi cum consilio? quid vi cum precibus? Quod si quid etiam esset, agè referat mihi saltem quisque oculos paulisper ad illas tum nostras inter nos, ac res admodum & nimitù seueras in hoc genere inquisitiones. Deus bone quid prætermisissimum est ad inuestigandas, si quæ essent, latebras talium consiliorum? quid in ijs non quæsitum? quid non productum in medium? quid non excussum ab omnibus? quid non ad fastidium vsque examinatum ac expensum est? & tamen nihil repertum est eiusmodi, quod non modo rem, sed suspicionem saltem aliquam verisimilem venditi cuiquam aut promissi, aut etiam vi expressi suffragij habere videretur. Atq; hæc sunt quidem primi temporis, nostræ erga te obseruantia, & diuinæ deniq; benevolentia non obscura argumenta.

Sequitur tempus alterum, in quo singularia nostra erga te studia, & multo etiam magis diuina ipsa beneficia eluxerunt. Est autem tempus renunciationis ipsius: quam ego sanè breuiter sic exponam. Electio & designatio tua, de qua modo loquuti sumus, in diem eam incidit, quæ fuit pridie Pentecostes, diei sollennissime & apud Christianos omnes religiosissimæ. Incidit autem in tempus vespertinum. Nihil vetabat amplius, quominus iam ita non modo electus ac designatus, sed etiam omnibus rationibus euidens, & ab reliquis omnibus competitoribus solus defensus ac vindicatus, Rex euestigio promulgarere & renuntiarere: & certè, ut id ita fieret, multa simul non solum desiderare, sed etiam poscere ac contendere vide-

videbantur. Quid igitur obstitit, quominus fieret? Num tri-
buum fortasse fauor repente commutatus? Minimè. Freme-
bant enim vno ore omnes, & renuntiationem tui summa cum
còtentione flagitabant. Num igitur aduersariòrum competi-
torum potentia? Nequaquam. Hi enim aut nulli iam tum
fuerant, aut omnem profectò contentionem abiecerant. Num
igitur Archiepiscopi Primatis, cuius illud renuntiandi munus
fuit proprium atque legitimum, aut alienus, aut alioqui minus
promptus animus? Ne id quidem. Is enim non modo ad pro-
mulgandum & renunciandum ex officio suo, sed etiam ex sin-
gulari studio, ad refutandum, si quis fortè moram afferat, para-
tum se esse ostendebat. Quid igitur? Equidem nihil planè
eiusmodi, quod iusta aliqua ex causa rem impedire potuisse vi-
deretur: illud potius, quod non solum impedire aut morari
non debebat, sed etiam, quod maximè mirum est, tanto ma-
gis vrgerè rem & accelerare debebat: Sol occasus & serum
ipsum dici: cum videlicet homines non solum publica, sed etiã
priuata sua, nec solum iam facta & finita, verum etiam inchoa-
ta & imperfecta, ad exitum tanto celeriore student dedu-
cere. Sed nimirum omnis nescio cuius leuissimi metus ob
oculos versabatur hominibus tui studiosis, ne esset deinde, qui-
te, vt est his nostris temporibus admodum dicax sæculum, ex
caligine & tenebris erutum, & obscurum nescio quem in hãc
lucem regni subitò protractum Regem esse conuiciari possit.
Res igitur dilata est in diem perendinum. Si aut exemplum
quæras, aut rem ad rationem reuoces, nihil alienius: sin exitū
spectes, nihil admirabilius. Quæ enim ratio reperiri potest,
cur certa iam res, & omnibus suis numeris absoluta & conse-
cta à calce denuo ad carceres reuocari, & infinitis rursus casi-
bus, ac nouis rerum conuersionibus fieri debuerit obnoxia?
aut verò quàm multa rãdem, ex omni omnium annalium me-
moria exempla proferas, differendæ, non dico in diem, sed vel
in horam saltem eiusmodi promulgationis? vbi præsertim ele-
ctio ipsa omnibus in rebus rectè atq; ordine gesta & admini-
strata fuerit? Et tamen, quod aliàs non ferè solet euenire, id,
cùm de tuo honore ageretur, euenit, promulgatio ipsa & re-

nuntiatio electionis perfectę tuę, vt in diem perendinum dif-
ferretur. Quid igitur? Num quis nos casus aduersus interpel-
lauit? num quę vel leuissima saltem conuersio remorata est di-
uinam siue electionem, siue adeo renuntiationem tuam? Mi-
nimè id quidem. Nam cum deinde, vno post interiecto die,
ad comitia intermissa redijssemus, etsi alijs quibusdam de re-
bus controuersie non deessent, de te tamen Rege controuer-
sia nulla prorsus extitit. O diuinam in rebus mortalium curã,
& prouidentiam immutabilem & æternam. O diuini & sin-
gularis fauoris erga te specimen diuinum & admirabile. O in-
igne testimonium ad perpetuitatem, eos qui Deo fidunt, in
medijs etiam rerum motibus & concussionibus, elusum non
iri. Itaque sanè nulla interposita mora, Gnesnensis Archie-
piscopus iure & prerogatiua sua, **QVOD TIBIQVE,
NOBISQVE, REIQVE PVBLICAE NO-
STRAE, GALLICOQVE ET POLONICO
NOMINI, TOTIQVE ADEO ORBI CHRIS-
TIANO, BONVM, FAVSTVM, FOELIX-
QVE SIT,** præfatus cum esset, te Regem nostrum verbis
solenibus de more renuntiavit. Quem ipsum deinde, aliquor
diebus interiectis Marsalci regni sequuti sunt: qui more &
consuetudine maiorum, renuntiatum per tribus publicarunt.
O faustos ac foelices dies illos. O latus nostras acclamationes.
O gratissimas tum Deo immortalis supplicationes nostras, cū
renuntiatione per Archiepiscopum facta, euestigio inde mo-
ti, magno concursu ex campo in vibem facto, templum vrbis
primarium certatim adiuissemus, & eidem illi præpoten-
ti Deo, cui olim suffragia inituri sanctè ac religiosè supplica-
ueramus gratias de te tuo nomine supplices, atque gaudio
lachrymabundi egissemus. Nunc quoque Serenissime Rex,
apud te hæc mihi memoranti, vis ingens lachrymarum pro-
rumpere ex oculis videtur, monumentum gaudij lætitiæque
nostræ, & supplicis ac gratæ nostræ erga diuinam maiestatem
voluntatis. Quo quidem in loco tu quoque ipse, maximè vel-
lem, vt intimis in præcordijs conceptam gratiarum actionem
tuam reddas nobiscum Deo Opt. & immortalis: qui tibi in hoc
quasi

quasi secundo actu electionis tuæ, manifestissimis indiçijs præsentem admodum sui numinis vim declarauit, & nostrâ quoque singularē erga te deuotionē nutu suo approbauit, eamque tibi in perpetuum cōmendauit. Omnibus enim lætitijs profectò tum incessimus, & Henricum Regem iterumque iterumq; nominari, dici, eieri, promulgari iussimus. Inuabat usque Henricum, inuabat Galliam, inuabat denique lilia iterari: & Henricum ipsum quasi oculis, Galliam auribus, lilia denique ipsa naribus quodammodo nostris admoueri. Cum interea temporis accersuntur tui oratores ad constituendum nobiscum de propositis olim nomine tuo conditionibus. Ut hoc etiam tibi maximo argumento esse queat, non tam conditiones illas, aut ulla promissa tua tuorumuè, spectata fuisse a nobis in te eligendo, quam virtutem modò & industriam ipsam tuam, quæ sunt veræ tuæ, vnice a nobis in te adamatæ dotes: illud, in quâ tibi maximo argumento esse debeat, cum audias, prius te & electum, & designatum, & renuntiatum a nobis fuisse Regem, quam de conditionibus ipsis electionis, designationis, renuntiationis tuæ, cum tuis oratoribus per nos transigeretur.

Restat actus veluti tertius & postremus, eorum quæ hanc istam gloriosam, & ad omnem posteritatem memorandam renuntiationem tuam fuerunt consecuta. In quibus quidem recessendis hoc erimus etiam breuiores, quòd & oratio sanè ipsa ad exitum iam properat, & res ipsæ, quas commemoraturi eramus, tibi quoq; ipsi non multo minus quam nobis, notæ sunt & perspectæ. Etenim cum iam diutius gaudium lætitanque nostram, quam ex illa non magis tui quam nostri honoris accessione capiebamus, continere quasi in animis nostris non possemus, duo euestigiò fecimus: unum, quòd eius rei nuntium subito ad te, per literas & celeres admodum tabellarios, varijs itineribus misimus: alterum, quòd statim post, oratores quoque ipsos ac legatos nostros, ex primoribus Senatorij & Equestris ordinis delectos, inuitandi ac postulandi tui causa, publico nomine, cum decreto electionis factæ, ex Polonia in Gallias usq; ablegauimus. Quorum vtrumque quale fuerit, nõ necesse habeo apud te dicere. Nam & literæ ipsæ nostræ, quod

scimus, in manus tuas peruenerunt, & oratores quoque nostri tecum hic reduces comparent: iactati illi quidem, vna cum literis, per varios casus, per tot discrimina rerum, vt ait poëta: sed certè & nostrè quidem erga te singularis obseruantia tanta vis fuit, vt nihilominus in illa variorum casuum discrimina, mittendos esse tot & tantos viros talesque & eiusmodi literas arbitraremur: & simul hanc nostram erga te obseruantiam illud diuinæ gratiæ ac beneuolentiæ manifestum indicium est consecutum, vt non solum literæ ipsæ redditæ tibi fuerint, sed etiã ipsum XIII. Legatorum nostrorum collegium, inter tot externas, & cum spacijs ipsis terrarum a nobis disiunctas, tum verò lingua etiam ac moribus abhorrentes nationes, in tantis maris & terrarum interuallis, vniuersum propemodum vltro citroque saluum atque incolume commeare, & legationem conicere, & ad nos deinde redire potuerit.

Quæ quidem, Rex, omnia cum ita sint, debes profectò, quod toties dicimus, tum officia studiaque hæc nostra, tum multò etiam magis diuinæ illas gratiæ & beneuolentiæ erga te significationes, gratissima vicissim tua beneuolentia profequi: ita planè, vt & ea, quãtum maximè potes, facta & tectia conserues, quæ sunt Dei immortalis, qui te sua propemodum cœlitudine missa voce, ex medijs belli periculis ereptum, & ad hunc regium honorem accersitum, suis etiam manibus, in regio ipsò solio iam iam collocabit: & rursus, vt quæ nostra sunt, ea nobis, qui singularia Dei ipsius de honore tuo decreta atque iudicia, votis etiam ac studijs nostris libentes atque volentes profecti sumus, virtute tua conficias ac repræsentes. Et cum vna iustitia duæ eæ res, quas dixi, vberimè contineantur, iustitiam assidue præ oculis habeas, eaque semper actiones omnes tuas, in tribuendo tum Deo quod dei est, tum nobis quod nostrum est, moderere. Quid est autem quod Deo debeas? illud equidem, vt arbitror, vt, cum is vno eodemque tempore non magis in Gallia salutis tuæ, quàm honoris in Polonia, paternam curam gesserit, neque minus potenter ibi te à periculis defenderit, quàm hic ad dignitatem regiam prouexerit, & ames eum tu quidem, vt patrem, & metuas vt dominum. Quæ vtraque si

ita coniunxeris, vt & priuatim ipse, quod tamen enixissime facere te audimus, castè eum & religiosè semper colueris, & publicè honorem ipsius nauiter vbique tutatus fueris, tum & ipsi illi abundè quod suum est reddideris, & folium præterea ac sedem tuam regiam mirificè firmaueris. Nobis autem, qui secundum Deum honorem tuum honore regio auximus, quiq; te nobis Regem ac dominum præfecimus, quidnam est quod potissimum debeas? Equidem id opinor; quod nos præcipuè a te expectamus. Quid est autem quod tantopere expectemus, nisi fortè id, quod dudum etiam in te eligendo secuti fuimus? Quid est igitur quod secuti fuimus? Num vt regem haberemus longa ære atavos reges numerantem? atqui alij etiam què clari non defuerunt nobis aliunde. Num vt eum haberemus, qui accessionem nouæ alicuius ditionis regno nostro adiungeret? atqui possessionum abundè nobis est: & earum sanè accessiones per se non faciunt regnum beatum. Num igitur vt haberemus, qui cæteros omnes orbis Christiani reges ac principes, vigore ætatis, formæ principatu, diuitiarum copijs, & reliquis id genus naturæ atque fortunæ blandimentis anteciret? Multo minus, nec enim ea sunt propriè regia. Quid igitur potissimum spectauimus? Nihil planè aliud, quam idem illud, cuius ipsius gratia, pro salute incolumitateque tua, obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, tum hæc usque ad Deum, magna cum animi nostri summissione, fundimus, tum deinceps etiam, quoad vixeris, semper fundemus: vt videlicet tuis auspicijs quietam & tranquillam vitam degamus in omni pietate & honestate: quorum altero securitas ab externis hostibus continetur, vt tranquillè scilicet & sine eorū metu viuamus: altero, vt viuamus scilicet piè & honestè, securitas continetur a domesticis inimicis. Quæ duo quo sunt difficiliora, hoc magis nobis dux eiusmodi & auctor opus fuit, de quo hæc rectè sperari, & a quo etiam certò expectari posse viderentur. Non vereor, ne quis hæc tui aut excitandi, quod minimè est opus, aut multo etiam minus, quod fieri non potest, deterrendi causa, a nobis dici existimet. Quis enim aut tenere queat pectus tuum generosissimum, & ad omnes labores

bōres ac pericula pro republica excipienda natum? aut verò
excitare necesse habeat viuidam virtutem tuam, & ad omnem
laudem & gloriam a natura ferè ipsa procreatam? Nihil hic
oratorie agimus: id quod res est loquimur, & quæ tui muneris
sunt, ea tibi quàm breuissimè ob oculos ponimus. Quæ ipsa
tu præstabis sanè non difficulter nobis, vbi voles: hoc facilius
autem nobis quàm alijs, quòd ei genti imperaturus es, quæ re-
gum ac principum suorum dicto audiens, quæque præscripto
rectæ rationis & virtutis ita natura addicta est, vt huius quidè
studio ipso & ardore, facilè in omni officio contineatur, illo-
rum autem reuerentia & amore, libentius & efficacius quàm
pœnis aut imperiò vllò seueriore, in omne honestum induca-
tur. Aderit tibi ad hæc & suscipienda, & gerenda, & perficien-
da, aderit inquam, non solum corporibus, sed etiam multo ma-
gis animis, Senatus ipse, numero frequens, promptus studio,
auctoritate verò & gratia ita pollens, vt propter gratiam, nomē
fratrum maiorum, propter auctoritatem verò nomen pa-
rum & custodum reipublicæ, communi omnium appella-
tionem meruerit. Quos tu si in propria ordinis ipsorum aucto-
ritate & gratia conseruaueris, habebis profectò, qui conatus
omnes tuos pro repub. salutare, studio, consilijs, conatibus
denique suis prosequentur: vel, quoniam illi in hoc corpore
reipub. sub te capite, cordis locum obtinent, vitam proculdu-
bio omnibus tuis in republica honestis institutis affatim lar-
gientur. Aderit etiam non minus libenter quàm diligenter
Equester ordo ipse, qui in corpore hoc reipub. manuum tua-
rum instar habet: cuius tu quidem ordinis si vires inspicias,
vnicum regni tui robur atque firmamentum, sin splendorem
& libertatem, in signe eiusdem decus & ornamentum iure ap-
pellaueris: vtroque autem nomine thesaurum rectissimè dixe-
ris, ac opes regni tui incomparabiles, atque inexhaustas. Et
alterius sanè ordinis prudentia, atque consilio nunquam a re-
cto aberrabis, alterius studio & obedientia, domi eris amabi-
lis, foris admirabilis: utrorumque autem virtute & concor-
dia, vbique omnia quæ voles facillimè consequere. Tu nè
autem, quæso, adolescens, regnum Galliæ, fraternum po-
tius

trius quam tuum, difficillimis temporibus, vnus propemodum tua virtute, ita administrare potuisti, vt tumultus ibi maximos compressisse, regiam maiestatem vindicasse, populos illòs æquo iure continuisse, disciplinam veterem reduxisse, pacem & ocium desideratum regno restituisse perhibere: & dubitabis nunc iam factus maturior, ac rebus illis gerendis etiam exercitior, in tuo ipsius regno, minimè desperatis, & certè non pessimis temporibus, auctore Senatu, adiutore Equestri ordine, ea te posse in animis Polonorum obsequentiſſimis, & ad omnem ductum rectæ rationis admodum morigeris, imprimere, quorum vestigia admodum illustria in Gallorum non solum mentibus, sed etiam vrbi- bus, singulari tua virtute posuisti? Equidem, quòd verè dicendum est, tum demum Gallicis illis tuis rebus gestis plenam fidem conciliaueris, cum illarum similitudinem in hoc quoque tuo Polonico imperio ad vilius expresseris ac repræsentaueris. Tum demum te ratione potius & consilio quam casu & fortuna, res illas gessisse homines sibi persuadebunt, cum eiusdemmodi res tuas gestas hic apud nos intuebuntur. Tum demum nos fructum electionis tuæ exoptatum consecutos esse fatebuntur, cum res nostras tua virtute in meliorem statum esse adductas non poterunt inficiari. Qua profectò in re si & officio tuo, Rex, & expectationi omnium nostrum satisfeceris, tum & apud nos quidem eum tibi amorem conciliabis, ut libenti animo non solum fortunas & facultates nostras, iubete te exponere, sed etiam pectora & latera nostra hostibus pro te opponere, & vitam deniq; ac sanguinem nostrum pro uita & sanguine tuo profundere parati futuri simus: & foris præterea apud vicinas omnes & externas gentes atq; nationes, Rex eris per Dei gratiã clarus, honoratus, potēs, inuictus.

Atq; nos ea quidē spe freti, vti te antea expetiuius, deinde elegimus, mox renuntiauius, tum promulgauimus, denique per literas & oratores ac Legatos nostros ex Gallia ad hoc regnū inuitauimus ac postulauimus, ita nūc iam præsentē & intra regni nostri fines cōstitutū, omni nō solū verborū honore, sed etiā animorū cultu & veneratione, iterū atq; iterū saluta-

mus

mus, tibi que hunc primum in hoc regnum ingressum bene
atque foeliciter euenire cupimus, teque adeo uti magnum quen-
dam angelum, ad regimen & custodiam populi Dei coelitus
demissum, excipimus, atque tibi iam nunc non solum hono-
rem regium exhibemus, sed etiam ipsa regni insignia regia
inaugurationis propria, promptissimis animis despondemus,
omniumque ordinum & statuum studia atque officia, totumque
adeo regnum ipsum, cum omnibus eius prouincijs, ad te defe-
rimus, & tibi etiam atque etiam commedamus, utque nos om-
nes, exemplo antecessorum tuorum regum nostrorum, gratia
atque beneuolentia tua prosequaris, rogamus.

I tua Rex quo te uirtus uocat, i pede fausto.

Exaudiat te Dominus in die tribulationis, protegat te no-
men Dei Iacob. Mittat tibi auxilium de Sancto, & de Syon
tueatur te. Intellectum tibi det, & instruat te in
uia qua gradiaris, & firmet super te ocu-
los suos. Teneat manu dexte-
ram tuam, & deducat
te in volun-
tate sua.

NOMINA LEGATORVM, AB ORDINIBVS Regni Polonix, & magni Ducatus Lituanię.

Adam, Comes Ki de Cobilino, Episcopus Pofnaniensis.

Albert. a Lasco, Palatinus Sirauiensis.

Ioan. a Tomice, Castellanus Gnesnensis.

Andr. Comes a Gorca, Castellanus Medieciensis, Capitaneus Gnesnensis, & Wallconis.

Ioan. Herbur de Vultin Castellanus Sanocensis, & Capitaneus Przemissionis.

Nic. Christophorus Raduul, Dux de Olica, & Niesius, Curie magni Ducatus Lituania
Marschalus.

Ioan. de Zamoscic, Belsensis, & Zamechonsis Capitaneus.

Nic. Pirlei de Dambrouixa, Palatini Cracouionis F. Capitaneus Casumiriensis.

Ioan. a Sboroy, Capitaneus Odalanouionis.

Nic. de Tomice.

Alexand. Promki Palatini Kiouionis F.

IOAN. SARRI ZAMOSCI,
BELSENSIS, ET ZAMECHENSIS
PRAEFECTI, AC IN GALLIAM
LEGATI, ORATIO.

QVA HENRIC. VALESIVM
Regem renuntiat.

I AD alium, quàm ad te, summis
nō modò generis ac fortunæ, sed etiã
animi ingenijque ornamentis prædi-
tum, ab ordinibus Polonię, ac Litua-
nię regnum deferremus, HENRICE
Princeps Serenissime, pluribus no-
bis de magnitudine huius muneris,
omni que officio regio nũc differen-
dum, Rex que ipse creatus, ad studiũ
laudis, & cogitationes tanto fastigio dignas suscipiendas, exci-
tandus, atque inflammandus esset. Sed cum Deus Opt. Max. comi-
tijijs Camonensibus, creandi causa Regis habitis, ita studia
nostrorum hominum direxerit, ut cum publica salute & digni-
tate consentirent, quemadmodum te creato Rege, asperitates
& difficultates Reipub. nostræ, quasuis iam facile depelli, & su-
perari posse confidimus, ita nos hoc labore quoque leuatos esse
videmus. Superioribus temporibus necessaria hæc fuit legatis,
qui ad Reges aduocandos mittebantur, oratio, cum bene me-
ritorum de libertate nostra imperioque, Regum filios, patres,
maioresque nostri regnare iuebant. Quod tamen ita foelici-
ter nobis succedebat, ut pietati nostræ erga defunctos Princi-
pes, nouorum Principum in Rempub. nostram beneficijs, sa-
tisfieret. At nunc quando summus honos hic a nobis nō ma-
ioribus tuis, sed tibi tributus est, factò ad eò eximio, & sin-
gulari a nobis de te iudicio, quis locus nobis pluribus ver-
bis, aut admonendi, aut cohortandi tui relictus est? Quam-
obrem cum mihi, & collegis meis hisce Senatoribus am-
plissimis, & Patricijs nobilissimis, id oneris impositum sit, ut,
quemad-

quemadmodum antè ad Camonum in Polonia, Rex omnibus fauentibus renuntiatus es, ita te hic quoq; more instituto que maiorum, in hoc tam augusto loco, tantaq; frequentia hominum, Regem renuntiemus, abundè me, pro virili, huic muneri satisfecisse arbitror, si ante solemnem renuntiationem, primum quibus de causis te ad fastigium regium suffragijs nostris extulerimus: deinde, quale regnum habiturus sis, exposuero: postremò verò, quid homines nostri non tam a te requirant, quàm expectent, breuissimè attigero. Quibus in rebus explicandis, cum & de te, & de nobis ipsi verba nobis facienda sint, ita orationem meam temperabo, vt nec tuæ grauitatis, quod te præsentè hæc dicentur, nec nostri pudoris oblitus, sed de te, pro rei magnitudine modicè, de nobis modestè esse locutus, omnibus merito videar.

Multa tibi, HENRICE Princeps, ad regiam potestatem obtinendam, apud nos subsidio esse, ac viam quasi præmunire poterant, VALESIAE familiæ nulli in terris secundæ dignitas, Gallici nominis splendor, magna commoda, magnæq; opportunitates, quæ eiusdem sanguinis, Regibus, apud nos & Gallos imperantibus, ac ijs auctoribus, & principibus, societate inter nostros, ac Galliarum populos sancita, nobis accederent: tum æquissimæ propositæ dominandi, & iuris nostri tuendi, & amplificandi, leges, adiectioq; vestigalium patrimonij tui. Non nihil etiam tibi suffragatam esse, posset aliquis existimare, deligendi Regis ex ea gente securitatem, cum qua non modò vniuersis publicè, nulla bella, nullæ offensiones fuerunt, sed vix cuiquam priuatim, tot sæculorum interuallo, vlla controuersia intercessit. Non leuia quidem hæc sunt, Princeps serenissime: sed si quis rem intentis, vt aiunt, oculis, accuratius consideret, ea adiumenta causæ tuæ, non firmamentum fuisse reperiet. Nam primum, si quæ familia digna fuit honore hoc summo, certè ea, quæ cum IAGELLONIBVS aliquo sanguinis vinculo coniunctæ fuerunt, nisi præsens rerum status impedisset, dignissimæ erant. Etenim IAGELLONIBVS tantum nos debuisse libenter profiteamur, quantum etiam illorum stirpe extincta, ad affinitates possit redundare, quod eorum consilijs, vigilantia

gilitia, legibus, multas partes Reipub. ab initijs fundamētisq; constitutas, ius, & libertatem nostram firmatam, stabilitam, auctam, ac ipsum Imperium, quod a superioribus Regibus acceperant, cōiuncta Lituania, recuperata Prussia, defensa Liuania, duplicatum habemus. Nec iniquo animo feres, HENRICE Princeps, nobilitati domus VALESIORVM, nobilitatē AVSTRIORVM domus æquari, qui ob iustæ & moderatæ dominationis laudem, à multis populis expetiti, iam aliquot ætatum interuallo, tot opulentissimis, ac potentissimis regnis, ac ipsa augusta Romani imperij dignitate potiantur. Vt Ioan. Molchorum Principem præteream, qui generis sui claritatem, ex longo, & ab aliquot sæculis nunquam interrupto stemmatum ordine, Græcorumq; etiam imperatorum imaginibus collectam, morum feritate contaminavit. Quod verò ad nominis Gallici gloriam spectat, compertum nobis est, hanc, & nunc summam esse, & in omni memoria summam fuisse, vt annales non modo vestri, sed Græcorum etiam, populi Romani, multarumq; gentium, ac in his & nostri testantur. Scimus Gallos priscis temporibus, res maximas bellis gessisse, Romanis rerum quondam dominis, supra trecentos annos terrori fuisse, ac ipsam Romam orbis terrarum imperij sedem cepisse, non modò in Europa, sed in Asia etiam transmissio mari, multos populos deleuisse, regna condidisse. Scimus item Gallorum arma proximis temporibus illustria fuisse, & nunc apud eosdem disciplinam bellicam, artemque militarem vigere: scimus Gallos omni sapientiæ, pietatis, ac humanitatis commendatione, iam inde ab initio floruisse, nunc verò cum Italia, vnica exquisitioris eruditionis ac artificij, & cultioris ac humanioris victus parente, de litterarum, scientiæ ac omnis elegantia gloria certare: scimus integritate, iustitia, fide, temperantia, Gallos a nulla gente superari. Omitto alias nationes, quibus tantum vos ipsi tribuitis, quantum homines, qui certam ac firmam fiduciam in virtute sua collocant, alienæ uirtuti tribuere debent. De his tantū loquar, a quarum Principibus legationes ad comitia nostra venerant. Vos Germanos fratres vestros in omni virtute vobis similes, ac propè gemi-

nos unde nomen optimæ ac fortissimæ genti inditum est, prædicatis: nos verò eorum ingenia stabilia & solida, factorum & dictorum constantiam, & castitatem incorruptam, intrepidorumq; animorum inuictum robur laudamus. Nec Suecum nomen, ab eadem stirpe cum Germanico profectum, minoris facimus. Præterea verò minime nos rerum gestarum, ac morū nostrorum, & naturæ commendatione disfluadente, & veritate prohibete pœnitet, aut Regi nostri sanguinis parere pœnituisset, cū non desint nobis in Polonia, Lituania, ac Russia nostra, viri, etsi nō regio genere, at regio certè animo, prudētia, fortitudine, innocētia, cōtinentia, omnibusq; belli ac pacis artibus excellentes. In P I A S T O sanè, quāquam nō modò nullis honoribus antè vsa, verumetiam ne patricia quidem ex domo, ad fastigium regium euecto, eiusq; posteris, qui cū apud nos annos amplius quingentos regnassent, his legibus, ac institutis, quibus ius, libertatem & dignitatem nostram adhuc tuemur, Rempub. nostram formarunt, ac longè & latè patens, & opibus, ac gloria florēs regnū, quod deinceps I A G E L L O N I B V S cōmiseramus, nobis reliquerunt, apparuit, Polonis, nec in regno gerendo, & administrando scientiam, nec in defendendo, & dilatādo animū defuisse. Ex Lituania verò nō modò a Polonis I A G E L L O N E M receptū Regem, sed cū is in Polonia, magnitudinē animi, moderationēq; ingenij sui nobilitasset, filium eius V L A D I S L A V M, Pannoniorū precibus, ad regnū opulentissimū euocatū, ac eiusdē nepotē V L A D I S L A V M alterum a Bohemis primum, deinde Pannonijs exceptum, regna hæc L V D O V I C O filio per manus tradidisse constat. Nam quid ego S I G I S M U N D O primo, V L A D I S L A I fratri, abrogato Christierno imperio, Sueciæ, ac item post L V D O V I C U M in prelio cum Turcis cæsum, Pannoniæ & Bohemiæ regna oblata, & ab eo, animo regio repudiata, narrem? Quorum illi populis quibus præfuerunt, equitatem, probitatem, & ingenia decoris auida probarunt: hic verò apud nos, ea fama, ea existimatione regnavit, ut omnium consensu P A T E R R E G V M appellaretur. Possem multa de O L G O, possem de V L O D I M I R O, possem de alijs commemorare, quo
de

intelligatur, & Russos nostros regnandi arte non caruisse, sed non id agimus hoc loco. Ceterum Gallia procul omni dubio, tantum armis, viris, classe, magnitudine vestigalium, multitudine fructuum, varietate earum rerum, quæ exportantur, excellit, vt ex societate cum Gallis, te, fratremque tuo, auctore, & duce, ista, æquabilique ac iusta commerciorum ratione descripta & constituta, plurimum nobis utilitatis quæretur. Sed ex AVSTRIORVM regnis, ac etiam ex Suecia propter vicinitatem, & celeriora auxilia habuissimus, & faciliorem ac expeditiorem negotiationem, mercatores nostri, illis in regnis habent, vberiorum verò & fructuosiorum, se habituros deinceps sperabant. Quid verò nobis acerbi, aut iniusti, ab vlllo competitorum tuorum, ad quem voluntates, & studia nostra conuertissemus, timendum fuit? Primum singuli veteres nostras regnandi leges seruare pollicebantur, ac alias quæ plurimum dignitatis & ornamenti nobis afferrent, vltro proponebant. Deinde verò nos, vt quas vellemus, iuberemus, quod potestatis nostræ, nobis a maioribus relicta fuisse cernebant, hortabantur, atque in omnes, quas tam publico, quàm priuato de iure, vel iussissemus, vel antè perlatas haberemus, verbis conceptis iurare non recusabant. Num igitur in mentem cuiquam venire potuit, vt de fide principum ad sanctitatem & constantiam natorum, religione iureiurandi obstrictorum, dubitaret? & a miti, & sedato SVBICI ingenio, graue aliquid & violentum metueret? pro perenni, & multis ætatibus tot nobilissimorum regnorum populis contestata, AVSTRIORVM pietate, grauitate, continentia, beneficentia: periurium, leuitatem, cupiditatem, iniuriam reformidaret, præsertim verò ab eo, qui non modò ea in familia natus sit, sed ita in ætate ineunte imbuatur & instituatur, vt præter exempla maiorum & patris sanctissimi, ac cum cæteris virtutibus, ei qui summæ rerum præsit, conuenientibus, tum ipsa benignitate ac clementia insignis, naturæ bonitatem, educatio, ac disciplina corroboret. Nihil item periculi fuit, ne quid noster, cui summum hunc magistratum mandassimus, alienum a legibus institutisque

maiorum, abhorrens a libertate propria generis, ac nominis nostri cōmitteret, qui fortuna alternante equissima ratione parendi, ac imperandi vices, priusquam in sublimi collocaretur, cōmuni atq; eodem cum omnibus iure usus, & antequam recte regnandi sensum, imperij dulcedine degustata corrumpere, quæ hominibus libero animo affectis, dominatio grauis & non toleranda, quæ grata & iucunda foret, ipse expertus esset. Iam verò, quod ad vectigalia, fructusq; patrimonij tui attinet, Suecia coniuncta, si rex noster à Meridie, ab Oriente, à Septentrione, littora maris Balthici, ac penè totum sinum Balthicum, ditione complecteretur, quantæ non tantum priuatorum, verum & publicorum commodorum facultates, quanta subsidia & adiumenta ærario nostro parabantur? Nam quid ego de Moscouiæ accessione dicam? de congesta multis sæculis gaza, de maximis vectigalibus, de latitudine finium, de varietate populorum, de numero prouinciarum, de multitudine copiarum, de copia mercium, quæ communi rege creato, collatis in vnum viribus Poloniae, Lituaniæ, Moschouie, & communicata ciuitate, moles Imperij excitabatur, & condebatur? cuius arma non modò Turcorum armis opponi potuissent, sed etiam omnes Christiani nominis nationes, in spem debilitandæ ac frangendæ, immensæ Othomanorum potentia, ac recuperandi bellici decoris, amissarumque prouinciarum crexissent. Quæ amplificandi ærarij occasiones, etsi aliunde nobis oblata non fuissent, tamen Poloniae, Lituaniæque solum eos fert fructus, eas sine iniuria priuatorum, instituendorum magnorum vectigalium oportunitates resp. nostra habet, vt non tam aliena pecunia, quàm solerti ac prudenti administratione, & dispensatione egeat. Cum Gallis nullæ nobis contentiones, quemadmodum & causæ contendendi, tanto terrarum interuallo disiunctis, fuerunt. Nulla etiam odia. Fuit semper mutua beneuolentia, naturæ & morum quadam similitudine conciliata. At si quæ spes in Gallis, nobis naturæ propensione fauentibus, collocanda fuit, collocanda quoque fuit in coniunctissimis amicis. Tribuenda fides fidelissimæ Bohemorum amicitia, publicis pactionibus sancita, dandum ali-

quid

quid originis, ac communis linguæ vinculo dandum Lechi & Cechi fratrum, conditorum & principum, huius Bohemici, illius Polonici, Imperiorum, memorię. Quid verò de Pannonijs dicam, qui suas fortunas cum periculis nostris sæpè communicarint, cum quorum item periculis nos nostras fortunas sæpè cōmunicauimus, nos pro illis, illi pro nobis, se copijs hostium, ac capitis dimicationi, sæpè obiecerint, eaq; charitate, altera gens, alteram profecuta sit, vt in quodam fœdere, ne Pannonij in Polonos, Poloni in pānonios arma vmquã, etiam regibus auctoribus, ferrēt, disertè caueretur: vt omittam Pannonios & Bohemos, iure quodam a nobis eūdem honorem, quo nos quondam affecerunt, reposcere visos, vt quemadmodum illi antè ex Polonia Lituaniaque reges quęsiuissent, ita nos fratrem, filium, ac nepotem regum illorum, regem assumeremus. Nihil agam de antiqua Sueciæ, ac Poloniæ Lituaniæq; societate, noua, non ita pridem, affinitate regis ipsorum cum rege nostro, nouis ac maximis officijs cōfirmata. Bellum nobis fuit pro Prussia cum Marianis militibus, cum Henrico quoque quinto Imperatore, Vratislauenſibus in campis dimicauimus: verum hæc bella nec ab insito gentium, a natura, dissidio, quod nullum est, profecta, nec publico Germaniæ imperij decreto suscepta, sed priuatis consilijs, priuatas ob controuersias cōcitata fuerunt. Ceteroquin nobis vera & perpetua cum Germanis amicitia mansit. Nam quid ego ab Imperatoribus nobiscum icta, & sæpius renouata, sacrosancta fœdera cōmemorem? Quid pactiones amoris & officij plenissimas cū Austria, Bauarica, Brandeburgensi, Stetinensi, Mechelburgensi, primarijs Germaniæ familijs? quid affinitates ab Austria, Bauarica, Saxonica, Brandeburgensi, Hessica, Stetinensi domo, cum Regibus nostris contractas? quid beneficia cum Brandeburgensi, ac Stetinensi communicata? Quamobrem, HENRICE Princeps, etsi id quicquid nobis ex te utilitatis, præsidij, ornamenti, accedere potest, non contemnimus, & ea quæ in alijs cernebamur, tibi adiuncta esse lætamur: tamen non hæc, quæ extra te posita, nec tam tua quàm fortunæ putanda sunt, nos ad salutem Reipub. nosq; & fortunas nostras, impe-

rio & fidei tuæ cōmendandas, mouerunt. Valido per se Reip.
nostræ corpori capite opus fuit: viro, inquam, viro nobis
opus fuit. Non te præterit, Princeps serenifs. magnæ ac excel-
lētis virtutis splendorē, ex remotissimis etiam regionibus cer-
ni, & melius cerni. Nam quemadmodum solis lumen si de
propinquo spectetur, nostri oculi, propter imbecillitatem fer-
re nō possunt, ita sui excellentem eius virtutem, quem assiduē
intuentur, quo cum versantur, inuidia corrupti vix agnoscunt:
& quemadmodum sol ex longinquo aspectu pulcher, vt est, &
amabilis iudicatur: ita virtus ab alienis, quos nec odium, nec
vlla animi perturbatio impedit, melius & verius æstimatur &
amatur. Quò fit vt præstantis virtutis, postquàm suorum in-
uidiam superarit, fama, facilè dissimulissimas etiam terras per-
uagetur, ac quò longius progressa fuerit, magis vigeat: vt con-
tra falsa laus a familiarium assentatione excitata, sicut fumus,
qui paulum modò supra ignem, a quo oritur, attollere se con-
suevit, eodem loco in quo excitata est, euanescit. Quomo-
do igitur nos tua incredibilis diuinaque virtus, in tam subli-
mi præsertim & illustri loco posita, latere potuit? In ea
nos semper sententia fuimus omnes Christiani nominis na-
tiones, omnes populos, quasi vna quadam ciuitate conti-
neri. Itaque cum extremi Christianorum simus, & in per-
petua quasi statione & vigilia pro Repub. Christiana excube-
mus, num censes homines nostros iam inde ab initio de ea,
non ad præsens modò, sed in futurum cogitasse? num ab eo
tempore quo inclinare cœpit, tum sociorū cladibus, tum suis
periculis permotos, qui reges, quo animo, quo consilio, vbiuis
Christianis populis imperarent, qui regum liberi, qua indole,
quo impetu animi ad gloriam essent, quisnam illorum potissi-
mum, vel ad præsens, vel in posterum, perculsam & magna ex
parte prostratam rem Christianorum, recreare & erigere pos-
se videretur, diligenter perquisiuisse? Id cum ut patres ac ma-
iores nostri, ita nos dies noctesque cogitaremus, & diligenter
perquireremus, iam ab aliquot annis, te inter alios reperieba-
mus, quem natura ad magnitudinem animi, prudentiam, om-
nesque virtutes magnū hominem & excelsum ediderit. Ami-
simus

simus regem vltimum I A G E L L O N I A E stirpis, fortuna imperij nostri, ac Reipub. Christianæ, charitas erga patriã, nos in concordia continuuit, concordēs aduersus externam vim, si quæ afferretur, armavit, pace foris parta, domi publica execratione, capitis & bonorum consecratione, obtestatione fidei & famæ, more maiorũ, ambitui, largitioni, auaritiæ, diffidijs, freno imposito, spatium nobis datum est, grauiſſimæ deliberationis de sufficiendo rege explicandæ. Habuimus, vt dixi, generis ac sanguinis nostri præstantes & excellentes viros, qui regno gerendo & administrando, propter prudentiam, sapientiam, grauitatem, iustitiam, fortitudinem, sufficere poterant. Cauendũ tamen nobis, atque omni cura prouidendum fuit, ne præſenti tantum statui ac tempori rectè consuluisse, in posterum verò reip. nostræ parum prospexisse videremur. Itaque exemplum periculofum, quod ciuilem moderationem animorum tollere, cupiditatem dominandi inducere, ad contentiones & ciuilia bella cõcitare & inflammare posteritatem nostram aliquãdo posset, proponere: & semina discordiæ, quam non modò antiquitus maxima imperia, quæ nulla vis externa frãgere poterat, confecisse legimus, verumetiam hac ætate florentissima regna, uel attriuisse, uel deleuisse, magno cum nostro dolore videmus, iacere nolimus. Moscho creando libertatem nostram periclitandam, propter insitam illi a natura ferociam, nõ putauimus. I O A N N I verò Sueciæ regi tot laboribus, ac aduersis casibus fatigato, difficilem administrationem duorum operosorum imprimis regnorum, quorum vtriusque periculorum & negotiorum magnitudo, ne minimo quidem temporis spatio, regis absentiam pateretur, fore cernebamus. E R N E S T V M A V S T R I V M diuinũ adolescentem, præclaræ indolis, summæque spei iud cauimus, vt eum deinceps magno auxilio & decori rebus Christianis fore, & credamus, & utilitatis ac dignitatis communis Christianorum causa, optemus, verum eius ætatem ab ætate regali remotam vidimus. Etsi verò non longè remotam, tamen reputantibus humanos casus, & varios ac incertos euentus, obiectis plurimis hostibus, superstitione impijs, crudelitate barbaris, multitudine & firmitate copiarum

potentissimis, vel breue tempus nimium longum, grauequ e ac periculosum videri debuit. Te, HENRICE Princeps, solum, omnibus rebus, quæ summum atque perfectum Regem efficerent, atque imprimis probata & nobilitata virtute ornatum, te huic prouinciæ, ac tempori diuino consilio destinatum agnoscebamus. Fundamentum omnium regnorum religio est. Itcirco enim summus Pater atque effector naturæ, regna condidit, & quamquam suæ potestatis non parum regibus impertit, ipse tamen nutu atque potestate sua, Reges & regna regit & tuetur, vt in ijs purus illius ac verus cultus vigeat & conferuetur. Itaque primum Rege nobis opus fuit, qui studio & exemplo suo pietatem hominibus commendaret, præpotenti Deo assidue cultum, honorem, preces adhiberet, eius voluntati obediret, eum inspectorem omnium, non modo factorum, sed cogitationum suarum metueret, largitorem omnium commodorum veneretur. Te in omni officio pietatis tuendo, diligentissimum & castissimum sciebamus: te cū fratre tuo rege Christianissimo, plurimum sollicitudinis, plurimum curæ posuisse, & suscepisse, maximos & grauissimos labores subiisse & exantlassè, vt controuersia de Deo eiusque cultu, atque aterna illa foelicitate, postquam hoc mortali corpore exuti fuerimus, consequenda, doctorum hominum disputationibus excitatæ componi, & vetusta religio, Christi Dei nuncio sancita, non tam vi & armis, quàm auctoritatis scriptorum diuinorum, & præceptorum, ac doctrinæ a sanctis Apostolis traditæ, & acceptæ, pondere fulciri & stabiliri posset: perficique potuisse à vobis, pace, otio, ac sine effusione sanguinis opus maximum, & omnibus sæculis memorandum, nisi insolentia, & ambitio quorundam offenso & irato numine, partes ad arma ciuilia, & intestina bella impulisset. Eum cui maximum imperium, multorum hominum salus, ac summa rerum cōmittatur, cautum esse in omni actione suscipienda, multa antè animo prospicere oportet: Prudente igitur rege opus habuimus. Te quantum in discernendis commodis & incommodis intelligentia, futuris prouidendis consilio, ac in omni re expedienda, agendaque, industria valeres

valeres, grauissimis temporibus, ac formidolosissimis tempe-
statibus, quæ familiam tuam, vniuersamque Galliam, ab in-
eunte tua, fratrumque tuorum, etate, exercuerunt, declaras-
se compertum nobis fuit. Quòd, in ijs depellendis & supe-
randis, frater tuus Rex Christianissimus, te omnium rerum,
ac consiliorum, particeps, adiutore, & administro vsus sit. Re-
gibus creandis, ab omnibus populis, æquabile ius quæsitum
semper fuit, vt non modò Rex ipse iniuriam non inferret, ve-
rumetiam iniurias potentiorum, a tenuioribus arceret. Rege
igitur iusto opus habuimus. Te æquitatis semper studiosissi-
mum fuisse, nihil unquam auarè, nihil libidinosè fecisse no-
ueramus. Nec modò suorum, a suis iniurias prohibere Re-
gem necesse est, sed multo magis externam vim propulsare, ac
potissimum regnantem apud eos, quorum legibus rex sum-
mam imperij militaris teneat. Rege igitur magno animo, &
scientia, ac vsu rei militaris præstante, opus habuimus. Late-
re nos non potuit, id quod vix vllam in orbe terrarum gen-
tem lateat, te intestino Galliarum bello, maximo & grauissimo,
extrema pueritia, fraternarum copiarum ducem, ea ætate,
qua alijs vix castra videre accidit, cum hostibus signis collatis
dimicasse, eos acie superasse, ac in administrando imperio
militari, ad hoc vsque tempus, nullis periculis, nullis labo-
ribus frangi potuisse, nunquam te a rebus constituendis, ma-
turandis, agendis, non modo amœnitatem, aut voluptatem,
sed ne quietem quidem, ac famem, sitimque, auocasse, ni-
hil accidisse quod non ipse obires, occurreres, vigilares, tuaque
maximè opera, antiquissimum Galliarum regnum, vitam,
fortunasque ciuium conseruatas. Liberis in populis Reges
vtilitatis ciuium causa constituuntur, quapropter Rex com-
modis & ornamentis ciuium, tum publicè, tum priuatim cõ-
sulere, nihil in quemquam insolentius, iracundius, acerbius
committere debet. Rege igitur Reipub. amante, benefico,
ac clemente opus habuimus. Te singulari erga patriam chari-
tate, summa liberalitate in tuos, mitissimoque ac lenissimo
ingenio præditum audiuius, qui diuitias tuas, non tam tuas,
quam Reipub. ac illorum quos periculorum ac laborum tuo-

rum participes vlla ex parte habuisti, duxeris, qui te comem
ac facilem omnibus semper præbueris, iram perturbatricem
rationis cohibueris, qui ciues aduersus regem arma ferentes
non punire, sed illi, patriæque reconciliare studueris, qui
nullum ex ciuibus, nisi qui armatus in acie stetisset, pro ho-
ste habueris, cuius opera nullus ciuium, nisi in prælio, oc-
ciderit. Quid verò agam de tua grauitate, fide, constantia,
continentia, & reliquis virtutibus, quas omnes penitus com-
prehenderis? Has igitur ob tuas virtutes, HENRICE Prin-
ceps, non potentium hominum studio, aut excellentibus
paucorum gratijs, quæ in tanta multitudine, libertate, &
integritate eorum, qui suffragia ferrent, fatis ad eam rem mo-
menti numquam attulissent, sed omnium populorum, ac re-
gionum, in quas regnum nostrum descriptum est, omnium-
que hominum, vna propè voce, te regem dictum scito. Ni-
hil nos longinquitas itineris, nec difficultates, quæ propo-
nebantur, nec rumores, ad inuidiam tibi constandam, a qui-
busdam sparsi, mouebant. Nullum nobis tui causa laborem
grauem, nihil tibi tanto homini inuium putauimus, inui-
diam autem virtute partam, gloriam non inuidiam iudicau-
mus. Neque de te plura dicam. etenim me tua præsentia, vt
finem faciam, cogit. Explicauit rationes, propter quas
ordines Poloniae ac Lituaniae, summum Imperium ad te
mittendum existimarint. Deinceps quale hoc sit Regnum,
quod ad te delatum est, explicabo. Neque ego nunc, quàm
longè lateque pateat Polonia ac Lituania narrabo, nec re-
giones, populos in communionem iuris ac Reipub. ascit-
tos, nec regna quondam nobilia, primum in prouinciarum
formam redacta, deinde ciuitate donata, enumerabo.
Non referam rationes vectigalium, nihil agam de varia-
te fructuum, nihil de mira vbertate soli, ac copia rei frumen-
tariae, nihil de magnitudine pastionis, nihil de agris publi-
cis, nihil de vrbanoꝝ, oppidanoꝝ, & agrestium ara-
riorum tributis. Non dicam de portorijs, non de multitu-
dine mercium, & magna ex parte earum, quæ non tam ad
luxum, quàm ad necessarium viæ vsum pertineant, & ea-
rum

rum, quibus vitam ducimus & sustentamur, quibusque vicinæ prouinciæ carere non possunt. Non metiar longitudinem littoris maris Balthici, quod possidemus a finibus Pomeraniæ Stetiniensis, ad fines vsque Sueciæ, & Moschovia: non aestimabo fluminum, non instituendorum nouorum portuum, ac emporiorum opportunitates, non antiquorum commoditates. Non censebo ferri, plumbi, stanni, salis, quale vix vsquam alibi excinditur, ac argenti, metalla. Quæ omnia & fructuosa sunt, & adhibito studio ac ingenio, fructuosiora esse possunt. Etenim a nobis, inter maxima orbis terrarum Imperia, ac inter bellicosissimas nationes, positis, adhuc ita hæc constitui non potuere, vt tamquam ager summa iam cura excultus, solertiam attenti, & naui patrisfamilias non admittant. Verum de his, inquam, non agam. Neque enim ij sumus, qui ægre feramus, regis nostri vectigalia, in tanta rerum omnium copia, non respondere numero pecuniæ quorundam regum vectigalibus, qui numerandis pecunijs sibi opulentissimi ac beatissimi videntur, vtendis verò se minus beatos ac opulentos experiuntur: neque hanc commendationem regni nostri, apud te hominem ad laudem natum, tantum valere arbitramur, quantum illam, quod nullum regnum tantæ tuæ virtuti conuenientius: nulla prouincia, ad tantum lumen animi ingenijque ostendendum, aptior & optabilior tibi obuenire potuit. Scio ego Reges, qui diuinæ potentæ in terris sint administri, ad sustinendum tanti muneris onus, omnibus summarum rerum gerendarum adiumentis abundè instructos esse, omnesque virtutes penitus animo complecti, ac ijs alios anteire debere. Sed tamen quæ in ijs maximè commendentur, & quæ præ cæteris emineant, post pietatem erga Deum, a quo omne quodcumque rectum & laudabile est proficiscitur: hæ sunt, magnitudo animi, benignitas naturæ, munificentia, & earum, ac omnium actionum moderatrix sapientia. Etenim, quoniam cum Regibus a Deo potestas quodammodo communicata est, quemadmodum diuinæ naturæ maiestas, ac potestas, in eo à mortalibus maximè sentitur, & cernitur, quod mente ac ratione omnia gubernans & dispensans

56. sans sapientissimè, vitæ hominum imprimis consulat ac prouideat, & in omni rerum humanarum, ac totius mundi procuratione, summam potentiam ac vim numinis sui declaret, ita in Regibus quoque animum magna molientem, & audentem, ac pericula despicientem, pleno ore prædicamus, studium benemerendi de hominibus, bonitatemque amamus, altitudinem mentis & consilij suspicimus. Hæc cum ita se habeant, dico nullum regnum ad virtutes has planè regales declarandas, & exercendas accommodatius te obtinere potuisse. Ac primum, quod ad magni, ac elati animi vigorem, & studium bellici decoris spectat, non deerit tibi apud nos iustorum ac piorum bellorum gerendorum materia, & facultas. Præfuisi superioribus bellis in Gallia militari imperio, insignes victorias retulisti. Verum hæc bella, & si necessaria, tamen quoniam cum ijs, qui communione ortus ac sanguinis, ac omnis humani iuris, & diuini, aliquando, coniuncti erant, pugnabatur, utrique parti funesta & luctuosa extitere. Habemus nos Christiani nominis populorum, finitimam & cōtinentem primum imperij Germaniæ, deinde regni Bohemiæ partem. Attingimus etiam Sueciæ fines, extrema Liuania, qua ad ostia Naruæ fluminis vergit, cætera mari ab ea seiuncti. Præter eas verò adiunctæ nobis sunt Pannonia vltior, ac Transsylvania, sociorum fidelissimorum, quondam florentissimum regnum, nunc Turcorum armis infestum, ac magna ex parte subactum. Deinceps sequuntur Moldaui, Othomanorum obnoxij, ac stipendiarij. Inde Bialogrodenfis ora, imperij quondam Moldaui pars, nunc Turcorum præfectura. Tum vero Tartarorum, ac Moschorum, vastæ & immense ditiones. Itaque suppetent tibi, præter veteres nostros socios, quibus cum perpetuam amicitiam, & cupimus, & pollicemur nobis, hostes perfidia, superstitione, impietate, ab omni humanitatis, non modo religionis, communionem iam olim interdicti, quibus cum, pijs omnibus hominibus, ac cælestibus quoque, fauentibus, manus conseras, pœnas ab illis pro tot cladibus Reipub. Christianæ allatis reposcas, multa millia Christianorum, vrbes, populos, prouincias, regna, ex illorum

illorum seruitute in libertatem afferas. Supperent item bellorū causā, cū ij sint, qui bellorū causas quære, fidem ac iusurandū, prout res tempusq; postulauerit, & seruare, & negligere cōsueuerint. Quid autē ego de viribus Poloniae ac Lituanię dicam? O præclarā atq; diuinam maiorum nostrorū sapientiā, qui regum nostrorum diuitias, viris potissimum armisque, ac militarium hominum priuatis facultatibus contineri voluerunt: & cum studium rei bellicæ, tum omnibus imperijs, tū nostro, cui iam inde ab initio communes Christianorum hostes assiduè imminerent, salutare & gloriosum putarent, præcipuum in repub. hominum genus, Patriciorum nimirum, ad militandum legibus obstrinxerint, interque patricos neminem iure cooptari, nisi eum, qui bellicum aliquod insigne facinus edidisset, iudicarent. Itaque in Polonia & Lituania, patricij omnes, vt sunt, ita milites appellantur. Hoc legibus ac institutis nostris est, Senatus, publicorum sacerdotum, magistratuum, iudicum, seminarium: hi Reges, cum senatu, & aliquot ciuitatum legatis viritim creant, ab his legati leges rogantur, hi honoribus sunt semper ornati, horum oppida, agri, possessiones, iam inde longo interuallo, nulla ratione ærarij habita, immunes factæ, ac præterea a singulis regibus certatim auctæ sunt. Quibus institutis maiorum nostrorum factū est, vt hostes nostros pecuniosos imprimis, innumerabiles copias, lectissimorum militum, multo auro conductorum, aduersus nos ducentes, sæpè, primo impetu illorum eluso & declinato, postquam illos pecunia deficiebat, sine sanguine propè & sudore vinceremus. Etenim Poloniae Rex, cum bellum illatum propulsandum, finesque defendendi sunt, nulla impensa facta, supra C.M. hominum armare, quòd si belli gloriam vltro sibi quærendam proposuerit, omnibus patricijs, spem nominis illustrandi, & ad posteritatis temporis memoriam propagandi, beneque de rege, ac Repub. merendi, maioris quàm stipendia æstimantibus, haud valde magno pecuniæ numero in stipendia collato, magnum exercitum cōscribere potest. At quorum militum? Primum suorum, non alienorum: deinde ex eo genere suorum, quod est, flos Reipub. ornamen-

Nobiles.

tum

tum dignitatis. Qui non modò, cum vis illata repellenda, verum etiam pro laude Imperij certandum est, sciunt sibi pro foris, pro coniugibus, pro liberis, pro maiorum imaginibus, proque ornamentis omnibus, quæ nisi existimatione conseruata rerinere non possunt, dimicandum. Etenim infamia notati, qui vel in prælio timidè, vel domi turpiter egerint, commodis ac ornamentis Reipub. & ipso solo patrio, omniq̃ue commercio ac societate, etiam a propinquis, ac ipsis coniugibus, & liberis, indigni, more maiorum censentur: reis denique rerum capitalium, pro custodia, pro carcere, pro vinculis, metus dedecoris est, morsque ipsa leuior ignominia, ac turpitudine, existimatur. Vnde, cum magno stupore hostium, inclinatas nostrorum acies, ad solam mentionem decoris & honesti, sæpè constitisse, ac non modo multo maiores copias, verum etiam ipsam locorum, ac propè fortunæ, quæ sibi maximam partem in prælijs vindicare solet, iniquitatem, superasse constat. Docuere patres maioresque nostri, tum alibi, tum ad Gruneualdum pagum, Germanorum Cataphractos, ac legiones firmissimas ac stabilissimas vinci posse: docuerunt equitatus Turcici nauitatem, ac Ianizerorum obstinationem animorum haud inuictam esse, & antè, ad Macedoniæ fauces, alijsq̃; in locis, & posterius SIGISMUNDO primo regnante ad Rohatinum oppidum. Docuere multis in prælijs se Pannonijs, ac Bohemis virtute non impares esse. Moschi verò, & Tartari, licet gentes ad bella natæ, quæ otio ac quiete frui nesciant, semper laudis nostræ seges ac materia fuere. Proximum Regem habuimus ingenio imprimis acuto & solerti, & charitate ac meritis erga patriam insignem, pacis tamen, quàm belli, artibus magis deditum. Itaque quòd occasiones virtutis declarandæ, vel non dabantur, vel propter insitam animo Regis cunctationem amittebantur, videmur splendori, & magnitudini earum rerum, quas maiores nostri gesserunt, non respondisse. Vigebat tamen, vigetque stirpi illorum innatum decoris ac laudis studium, animorumque robur. Nam, & quando potestas pugnandi a Rege permittebatur, nostri, licet impares numero, numquam nisi re bene gesta

ita ex pugna reuertere, plerique, otij domestici pertasi, foris sibi materiam bellandi, ac laudis parandæ, quaerere. Quid enim in Neuelensi illo cum Moschis prælio, omnibus sacculis memorando, quid post in pugna, cum iisdem ad Vlam flumē, ac item in conflictu cum copijs Errici, tum Suecorum regis, ad rus Morimum, qui Polonorum & Lituorum militum animi fuere? quis ardor? quis vulnerum, mortisque contemptus? Quæ in expugnanda primum Tauro in Liuonia, deinde Isborco in Moschouia, post Vla in finibus Lituaniæ, a Iohanne Moschorum Duce, excitata arce, alacritas? quæ mentes? qui sensus? Qua cupiditate? quo impetu, sæpè sumptis sponte armis, Tartaros fines nostros inuadentes, aut repulerunt, aut vlti sunt? Quid, anno superiore, pauci nostri, cum Bogdanum, ad Moldauiæ, quæ ab illo, in Russiam profecto, desciiuit, Regnum reducerent, quãtam molem exercitus Turcorum, & Moldaorum sustinuerent? quantam stragem in hostium exercitu fecerent? infinitum esset singula nostrorum militum superioribus temporibus fortia facta recensere, ex quibus appareat in Polonis Lituaniisque nõ esse extinctam maiorum virtutem. Quare huiusmodi milites, HENRICE Princeps, tantas copias, hancque materiam bellorum nactus es. Præterea verò bellicorum equorum multitudinem, com meatus facilitatem, materiæ naualis infinitam vim, omniumque commodorum ad bella instruenda & gerenda, atque ad extruendas & ornandas classes summas facultates, habebis. Exercendæ autem humanitatis & altitudinis animi, quæ dicitur, ubi ratio tutior est, quàm apud illos, quæ rectè facere, etsi malo coacti nõ sint, sciant, ac impetu naturæ ad honestatē ferantur? Qui etsi liberi sint, & seruitutē ferre nequeant, nomē tamen regale magnū & sanctū existimēt. Qui ipsi domi omnis māsuetudinis & facilitatis, foris hospitalitatis cõmendatione floreāt, in quibus nihil simulatū, nihil fictū reperiat. Qui diuitias, potētia, honores, legū, ac disciplinæ veteris tuendæ, Reip. conseruandæ & augendæ, Regumque demerendorū, nõ arrogatiæ, insolentiæ, pertinaciæ, instrumenta esse norint. Qui fidem Regibus datam semper sanctè ac religiosè conseruarint, charitatem non mo-

dò erga reges ipsos, sed erga regiã quoq; sobolẽ, illius cõmodis & ornamẽtis diligenter cõsulendo, demõstrarint. Mansuetudinis quidem, & moderationis animorũ in hominibus nostris, vel hoc euidens argumentum est, quòd, cũ a morte Regis filerent leges, magistratuum potestas esset constricta, obmutuissent fora, non modò nullus motus, quod vix, in huius seculi ambitione, & auaritia, fieri posse videbatur, in Rep. exiit, verumetiam inimicitia, ob priuatas controuersias antè suscepta, Reipub. donata sunt, iusticiam non modò sublatũ, verumetiam in eos qui iniurias inferrent, grauiores pœnæ & supplicia maiora constituta sunt, domi pax firmata, omnibus malis artibus conciliandi, querendiq; Regni via præclusa est. Atque illud præterea non minus euidens, quòd, in tanta ciuium dignitate ac præstantia, nemo repertus sit, qui summæ rerum præesse, quàm cum omnibus eodem iure viuere mallet. His autem ex rebus & illud facilè perspicias, nullam gentem, nullos homines inueniri, apud quos rectius beneficia Reges collocent, qui & viuos omni officio ac pietate, & mortuorum memoriam gratissimis animis prosequantur. Quibus verò Regibus, tantæ talesque, vt nostris, ad beneficentiam liberalitatemque suppetunt copię, quæ licet Reges in dies multa suis tribuant, numquam tamen exhauriri queant. Mihi quidem inter alia præclara, & diuinitus comparata, Reipub. nostræ instituta, hoc eam, nomenque nostrum auxisse videtur, quòd inde a principio a maioribus nostris ita fundata, & constituta est, vt ab ijs non tam suæ posteritati, quàm posteritatis virtuti, opes & ornamenta pararentur. Propterea cum omnia Regni vestigalia ita diuississent, vt alia priuati, alia publici iuris essent, publicorum partem Regi ac Reipub. despõderunt: multo maiorem verò excitandæ ac ornandæ ciuium industriæ reliquerunt, eaque honoribus ac magistratibus adiunxerunt, qui vt Regia ipsa dignitas, non est alicui familiae addicta, ita non paucarum, sed quarumuis patriciarum familiarum hominibus paterent, quorum ingenij ac virtutis vis, & merita in Rempub. elucerent. Longum esset omnia commoda & ornamenta hæc enumerare, omnes Pontificatus, omniaq;

niaque sacerdotia, omnes regionum, ac forum Principatus, quos Palatinatus, & Castellanus vocant, omnes magistratus Regni, ac Regiæ, omnes Præfecturas, ac omnes honores singularum regionum, ac forum peculiare, omniaque munera. Ita cum in dies multi ex tenui fortuna, sola virtute nixi, ad amplissimum quemque ciuitatis gradum perueniant, summasque opes consequantur, fit vt, tot tantisque præmijs propositis, non desit copia prudentissimorum & patriæ amantissimorum ciuium, qui non dubitent se, & salutem suam, pro statu Reipub. & dignitate, ac amplitudine Imperij, in discrimen offerre, & quoniam virtutis & meritorum erga patriam æstimator, & censor, ac horum, quæ dixi, præmiorum dispensator, legibus ac institutis nostris, Rex est, cum ea innumera sint, quod tribuat quotidie alicui, numquam deest. Iam verò dignam & conuenientem ingenio tuo excellenti, ac prudentia singulari, materiam, quam tractes, & in qua versere, nactus es. Quæ quanta sit in tam longè lateque patenti Regno, ea varietate ciuium, ac tot nationibus, quæ, vt à communione Reipub. recedas, vix quidquam simile inter se habeant, diuersis linguis vtantur, diuersis legibus ac moribus regantur, constante, atque tot gentibus, & magna ex parte ferocissimis, cõtinente, & proximo, facillè intelligis. Fateor sanè sic à maioribus nostris compositam & informatam esse Rempub. nostram, vt multa Regibus, ad superandam summi muneris, negotiorum molem, adiumenta constituerent. Etenim, cum duo hominum genera in Polonia essent, vnum plebeiorum, alterum patriciorum: cumque plebeios arationi, pastioni, omnique rustico operi, artificijs quibusuis, ac mercaturæ operam dare voluissent, & vt ijs rebus vacarent, onere militiæ leuassent, leges etiam de priuato iure, quibus Germaniæ populi, quibuscum maxima commertia habent, vterentur, vrbani & oppidani permisissent, patricos verò, vt supra dixi, ad militiam, & Reip. procuracionem destinassent, quod necesse fuit, ob tantam patriciorum multitudinem, ac remotissima & seiunctissima, maxima ex parte, eorum domicilia, pristinum primùm regnum, deinde omnia quæcũ-

*Palatinatus
Castellanus*

*Officia
Regni.*

*Officia
Curie.*

Capitaneus.

Officia

*& dignitates
Singulorum*

*Palatinatum, &
singularum*

terrarum.

Plebei.

Rustici.

Artifices.

Mercatores.

Oppidani.

Nobiles.

Palatinus.
Districlus.
*Comitia particula-
rit.*
*Comitia ge-
neralia*
Officiales
Regni.
*Palatini &
Castellani.*
Episcopi.

que vel in ciuitatē ascita, vel bello deuicta accessere, in regio-
nes, ac ipsas regiones in fora distinxerūt, ex quibus belli pacisq;
munia obiretur. Itaque & per regiones militatur, & qualibet in
regione aliquot in foris ius redditur, ac quæuis regio, sua concilia,
suosq; magistratus, ac imaginē quandā quasi Reip. habet. In his cōcilijs
Rex, si quid de Rep. noui, vel de bello statuendū est, absens per literas,
& nūtijs promulgat: inde legati cū mādati, in cōmuni totius
Poloniæ & Lituanię cōcilio, leges, quę a Regibus ferātur, aut iubent,
aut antiquant. Ac præterea Regi adiunctū est Senatus consiliū
sempiternū, quod ex magistratibus præcipuis, regionū, & forū
principibus, pōtificibusq; hoc est primarijs uiris, inter quos
omnis Imperij partes ac regiones sapientia & auctoritate regendæ,
potissimaque Reip. munera procuranda, distributa sunt, cōstat. Hunc
Senatum Rex, si quid ad patricos ferēdum, vel prout tempus & res
inciderit, maturandum est, consulit, cum hoc de criminibus publicis
decernit, & de controuersijs priuatis omnium, a quibus esset
appellatus, adhuc decernebat. Itaque Rex noster, cū omnia ad
præscriptum legum reuocanda, & quidquid in Rep. suscipiendum
& agendum sit, ex auctoritate patrum conscriptorum suscipiat
& agat, multis partibus faciliorem, & expeditiorem administrationem
regni habet. Verumtamen cū utriusque ordini dux & auctor, ac summi
consilij moderator esse debeat, magno illum ingenio, magna solertia
præditum, ac omnes leges, omnia instituta, scientia comprehensa
tenere opus est, singulorum regni populorum ius, cōditionem, mores
nosse, in fœderibus esse versatum, tenere exempla maiorum. Quę
cognitio cum uaria & multiplex sit, tum verò illud non paruę
prudentiæ uidetur, perspicere singulorum hominum ingenia, ut
discernat qui ad necessarias apparitiones adhibendi, qui in senatum
legendi, quibus sacerdotia, honores, imperia, magistratus mandandi
sit: in quo primum existimatio Regis, deinde Reip. salus agitur, ut
Rex fideles & peritos consultores, adiutores negotiorum publicorum,
& ministros Imperij sibi asciscat. Cum verò Resp. quoque nostra
fenserit incommodum dissensionis de religione, quod pleręque
Christianæ prouincia,

ciæ, ad quas hæc opinionum de Deo eiusque cultu diuersitas permanuit, sensere, magni erit iudicij, magnique consilij prouidere, ne quid violenter agatur, nèue ad discordias & bellum ciuile deueniatur, quod alijs regnis nuper plurimū detrimenti attulit, nostro, Barbaris in omnem occasionem opprimendi nostri intentis, exitium statim afferret. Adhæc, multa necdum inchoata in Repub. desiderantur, multa, ut res humane sunt caducæ, & inconstantes, dilapsa fluxerunt, quæ ratione & consilio constringenda, constituenda iudicia, plurimæque; alia præsidia firmitatis Imperij restituenda, & de nouo comparanda sunt. His in omnibus tum cognoscendis, tum efficiendis, mentis tuæ acumen & industria occupabitur. Quibus quidem verissimis laudibus, satis tibi, & regia in domo nato, & regijs virtutibus ornato Principi, commendatum Regnum nostrum, uel potius iam tuum, arbitror.

QV I D autem patria nostra a te expectet, quid de te sibi polliceatur; patere quæso me illius oratione exponere: quam tecum sic agere, & quodammodo loqui tacitam, existimato. Magnum onus Regiæ dignitatis esse sentis, HENRIGB, etiamsi hæreditate, ac maiorum meritis obuenerit: multo tamen maius & grauius, cum iudicio eorum, qui parere debeant, delatum est. Itaque, ut gloriosius fuerit, tibi non incunabulis desponsum, sed in campo, tot virorum liberis animis affectorum, alienorum, ac nulla ex parte obnoxiorum, suffragijs, Regnum datum esse: ita eo plus, te inuigilare ac elaborare oportere cernis, ut efficias ne eos, qui te delegerunt, iudicio lapsos esse appareat. Gessisti res magnas, verum eam prouinciam nunc tibi oblatam vides, ut multo maiora, ijs quæ gesseris, & mihi, & Reip. Christianæ a te debeantur. Omnium, orbis terrarum, gentium animos expectatione commouisti. Qui honori tuo fauent, te illum fore augurantur, qui non modò meis ciuibus bellicam existimationem, quæ vitio superiorum temporum iacuit, restituas, & iniurias mihi a barbaris illatas ulciscare, verū etiam afflictam rem Christianorum erigas & excites: Qui inuident tibi, nihil magis cupiunt, quàm ut laudi & gloriæ seruire desinas. Chara tibi Gallia est, quod te genuit, quod educauit:

multis

multis quoq; nominibus tibi tuæque familiæ Gallia obstricta est, quod à vobis sæpè adiuta, & defensa in periculis, assidue verò summo studio exulta, & ornata est. Ego te nullis tuis, tuorumque meritis, prouocata, ad summum honorem extuli. Itaque cum, sapientissimorum hominum iudicio, plus tribuendum sit amori patriæ illius, quæ excepit, quam eius quæ genuit, confido me tibi fore charissimam, quæ te vltro aduocauerim, & regia dignitate decorauerim. Cum te habeo, reddita mihi omnia, quæ in superioribus Regibus elucebant, videbuntur. Elatio animi, ac robur, & felicitas **BOLESLAORVM**: constantia in rebus aduersis **VLADISLAI LOCTICONIS**: moderatio in secundis **VLADISLAI IAGELLONIS**: magnificentia, ac iustitia, **CASIMIRI MAGNI**: grauitas & sapientia **SIGISMVNDI**: lenitas & mansuetudo **AVGVSTI**. Itaque modò me beneuolentia complectare, æquius illorum desiderium feram. Eam declarasti naturæ tuæ bonitatem, vt ipsa per se impultrice, etiam si nulla iure iurandi, quod legatis meis à te datum est, religione obstricta foret, ea quæ mihi promisisti, te non tantùm repræsentaturum, sed cumulatiora redditurum, ac deinceps omnem operam, omne studium, ac omnia consilia ad vtilitatem & dignitatem meam relaturum confidam. Hac spe freta tibi Remp. bona, fortunas, iura, libertatemque meorum committo ac commendo: libertatem, inquam, meorum, quæ illis vita potior & optabilior est, tibi committo & commendo: ac quod eius, non secus ac tuæ, curam habebis, pro re certa statuo. Qua firmissima spe, si, quod omen auertat Deus, decidero, ò me non modò miseram, sed & stultam, quod non tam misericordia, quàm reprehensione multorum, quos tibi posthabui, digna videbor. Si his quæ à te expecto fruar, non modò me beatam, verùm te quoque beatum, qui in summa ciuium charitate, pulcherrimorum factorum conscientia, cum certissima spe immortalis memoriæ perfruere, & cuius familiæ ac posteritatis dominationem, non modò mei, verumetiam aliorum Imperiorum populi deinceps certatim deposcent. Hac tecum ipsa patria nostra.

Nos

Nos verò omnium regnorum conditorem , conseruato-
rem , ac præsidem summum , qui Regum omnium mentes nu-
tu suo regit , precamur , veneramur & imploramus , vt quem-
admodum nostrorum hominum corda spiritu suo afflauit , vt te
omnes summo consensu Regem dicerent , ita tua omnia con-
silia atque facta , ad sui nominis laudem , & salutem , ac com-
moda nostra dirigat , & te , ac Regnum nostrum , quod pul-
cherrimum & florentissimum adhuc esse voluit , tueatur ac de-
fendat . Quamobrem vt iam mandata exequamur , vt te po-
pulum Poloniae , Lituaniae , Russiae , Prussiae , Masouiae ,
Samogitiae , Kiouiae , Voliniae , Podlachiae , Liuoniae , Sena-
tus , Patricij , & ciuitates , quæ suffragij lationem habent , Re-
gem legibus ac institutis maiorum creauere : ita nos quoque
hic te omnium eorum populorum Regem , quod tibi magi-
stratuique tuo , ac nobis , & Reip . nostræ faustè , feliciter , a t-
que prosperè eueniat , renunciamus , rogationisque de Impe-
rio tuo iussè , publicas tabulas tibi reddimus , & tui , more ma-
iorum , inaugurandi diem ante v r . Non . Octobr . in comi-
tjjs dictam denuntiamus , atque vt in Poloniam quamprimùm
proficiscare , te vehementer oramus . Quæ instent regno no-
stro procellæ , quæ tempestates , & si nos taceamus , res ipsa
loquitur . Hæ solo aduentu tuo depelli possunt . Omnium
animi sunt intenti in aduentum tuum . Iam cogitatione præ-
cipio , eius diei gratulationem ac incredibilem nostrorum læ-
titiã , qua te ornatum Regijs insignibus in folio regali , tam-
quam de cælo delapsum , diuinum hominem intuebuntur .
Noli igitur deesse , Rex potentissime , amantissimo & cupi-
dissimo tui Regno , noli differre gaudium tuorum , matura iter
cò , quò te diuina voluntas , quò te virtus tua , quò fauor homi-
num vocat . Opera , studio , fide , ac diligentia , vt Pater
Reipub . nostræ dicare , effecturus , & nuntijs Chri-
stianis populis lætissimis orbem terrarum bre-
ui impleturus , ac nobilissimos trium-
phos , de nostris , ac Reipub . Chri-
stianæ deuictis hostibus ,
instructurus .

EPISTOLA DE EO QVALEM SE

Fuldæ Serenissimus Poloniae Rex gesserit, cum ibi
 festa Natalis Domini celebraret.

ACCIPITE Reuerendi Patres, & Charissimi Fratres non tam, quemadmodum pientissimus Polonorum Rex Fuldam ingressus sit, quàm quid toto tempore, quo ibidem fuerit, peregerit. Ea enim me ad se rapiunt, nec in eius ingressu quâuis splendidus admodum fuerit, explicando immorari patiuntur. Ingressus igitur Fuldam Rex est die Mercurij, qui xxiiij. Decembris fuit, vesperi; discessitque Poloniam versus Dominico die sequenti hora circiter decima, quo quidem tempore multa sanè cōmemorabilia ac Christianissimo Regis filio digna, perfecit. Die enim Iouis sequenti mane a Reuerendo Patre Rectore salutatus, & ad rem diuinam inuitatus, se societatis amantissimū significauit, ac ad templum nostrum venturum dixit, atque ita quidem mox est cum omnibus suis subsequutus, ut uix R. P. Rector domum nuntiatorum cum perueniret, tum igitur mysticum sacrificium audiuit eius sacellario operante. Hora secunda a meridie vesperis interfuit, quæ sicut aliàs semper musico concētū, organorum sono, & reliquo apparatu quantum more nostro fieri potuit, solennes fuere. Ad Aulam nostram nostras puerorumque orationes, & carmina diuersarum linguarum, & formarum spectatum uenit, recitantes quendam ex nostris, & pueros carmina patientissime lætissimeque audiuit, & nostros humanissime, qui præsentés erant, mirantibus omnibus, ad se vocauit, manum porrexit, honorem exhibuit, amantissimè, & diu loquutus est; societatis operam commendans, illam sibi charissimam declarans, nostram fœlicitatem laudans, qui in ea uiuimus: commédans item Reuerendissimum Principem nostrū, quod nos foueat, idq; ut impensius faciat, ei nos multis modis commendauit. caput subinde nudans, & humanissimè ceruicē inclinans, vt simul clarius audiret, & audiretur, totum se nobis offerens. Post quæ omnia ad Arcem Principis, in qua hospitium

et ium habebat, ipso Reuerendissimo Iatus Regis claudēte, quod
deinceps semper factū, redijt. Nocte sacra ortus dñi ad preces
matutinas hora decima venit quibus finitis, & primo sacro cā-
tato media nocte, tria alia sacra continuo audiuit, quæ ad horā
secundam protracta sunt, & quidem flexis semper humi geni-
bus, in postremoq; sacro sanctam Eucharistiæ hostiam ritè ab
omni criminum labe expiatus, humillimo oris gestu, primoq;
mensis habitu, operante magno Elemosinario, desumpsit. no-
cte ferè tota sic sanctissime consumpta, iterum adest ad summā
Missam audiendam: in hac cum Reuerendissimus Princeps
noster sacrosanctum panem desumpsisset, Rex quasi exultans
manus arctius complicatas altius erexit, eademq; lætitia disci-
pulos nostros, nonnullosque alios vidit communicantes; &
cum multi sibi successissent in diuina hostia percipiēda, & ali-
qui pauci vltimo loco accederent, timeretq; ne sacerdos illorū
cōmunionem in aliud tempus differre uellet, innuit Rex suo
Elemosinario, vt illis quoq; Domini corpus porrigeretur. Sic
tūc domum regressus, vix prandio sumpto ad Templum sum-
mūm iuit, illic Vesperas auditorus, ubi cum Caroli magni sta-
tuam vidisset, essetq; ei relatum a maioribus ipsius, hanc Ful-
densem Abbatiam fundatā per reuerendissimū Posnaniēsem,
hanc historiā sibi a nostris describi petijt, quod & factū est. Die
festo diui Stephani protomartyris, ab eodem Reuerēdis. Pos-
naniēsi interrogatus, in quo templo rem diuinā sibi celebrari
vellet, apud patres, inquit, societatis Iesu, itaq; ad sacrū & Ve-
speras rursus simili pietate templum nostrū accessit, & quidē
cum celeberrimo semper comitatu ad nos uenit, tū maxime ce-
lebri die Natalis Christi memorię dicato, tot enim uiri princi-
pes sacri Illustrēs, Nobiles, non modo Galli; & Polōni, sed
Germani etiā huius principatus simul cōcurrerūt, vt vix tem-
plum tantā multitudinem, quāuis amplissimū, caperet. Die do-
minico, quo (ut dictū est) profectus est, Missam in sacello arcis
auscultauit. Fuit igitur in tribus Tēplis illis diebus sacris, sum-
pto tēplo Arcis, & nostro, sed in illorum singulis semel tantū,
in nostro sexies; cū autē, & vię ualde canosę essent, & Collegiū
ab arcē remotum esset, nec equo, nec uehiculo aliquo vsus est,

quod ideo etiã libẽtius Regem fecisse Episcopus Poſnaniensis indicauit, ut non solum ipse deuotioni suã satisfaceret, & amorem, beneuolentiamque erga nos declararet, sed hoc exemplo alios etiã, si posslet, cõmoueret. Orans in templo saepe Rosario, quod fuit, ut videbatur, materiã non præciosã, sed in quo frequentis usus signa apparebant, sæpius libro præcario utebatur, crucis signum identidem fronti, oculis, ori, pectori exprimebat, genibus ferè semper, & quidẽ nocte Natalis Christi continuus quasi quatuor horis, flexis, manus frequẽter complicabat, religiosissimè nonnũquam, quasi ardentiore feruore impulsus, eas eleuans, numquam cum aliquo loquebatur, præterquam cum Episcopo magno Elemosinario, qui semper iuxta Regem manebat, idq; breuissime, & ijs, ut videbatur, tãtum de rebus, quæ ad religionem, & pietatem pertinebant. In sacro circa id tempus, quo sanctus decantatur hymnus. Surrexit, atq; uersus ad nauim templi grauiter aspexit, ut intelligeret, qua religione sui diuinis interessent, qui certe suo pientissimo Regi minime dissimiles fuere. Sed inter eos Illustrissimus Dux Niuerniensis, & Reuerendissimus Dñs. Episcopus Poſnaniensis collegiorũ Societatis in Gallia & Polonia fundatores. nec non Illustrissimus Laski Poloniae Palatinus Societatis amantissimus, eminebant. In uestitu nullus non modo luxus, sed mira moderatio, quem etiam uix umq; mutauit. Quid multa? eã Rex externus, sæcularis, occupatus, in itinere hieme distractus, ostendit pietatem, quam in multis religiosis possimus desiderare. Discessurum Regem cum tertio R. P. Rector accessisset; mira eum tertio humanitate suscepit; omnia quæ posset, Societati pollicitus est, eamq; perpetuo se quam cõmendatissimam habiturum promisit: atque hanc ob causam se quoque summo Pontifici, & (si quando opus foret) Imperatori scripturum, quod & postmodum fecit. Rex in Aula Reuerendissimi Principis nostri publicè cũ proceribus, quos Princeps noster inuitauerat, ter prandit, & benedicente mensa gratiasq; agente R: P. Rectore plurima pietatis, modestiã, temperantiã omnibus reliquit argumenta. Hæc omnia uidimus; ueramq; uoluptatẽ percepimus Reuerendi Patres, & fratres in Christo dilecti

dilecti, uos quantam poteritis ex hac qualicumq; descriptione haurite. Deus opt. max. talem, & rātum Regem latissimæ Poloniae Regno, & Ecclesiæ catholicæ diu seruet in columnem, & sospitē, uos eiusdem, & nostri in sacrificijs, & votis uestris memores estote. Valere. Fuldæ primo Ianuarij. M. D. LXXIII.

Ioannes Gerardus.

PETRI MISCOVII EPISCOPI PLOCEN.

ORATIO, QUÆ REGEM HENRICVM

*Cracouiam ingredientem omnium ordinum Regni Poloniae,
ac magni Ducatus Lituania nomine excepit.*

SACRA ET SERENISSIMA MAIESTAS REGIA,
& Domine Domine Clementissime.

QUOD SVMMO PERE ac suppliciter a Deo precati sumus, iam ex eo tempore: cum tu proximis huius Regni comitijs, omnibus omnium ordinū suffragijs Rex noster creatus & declaratus esses: vt ad nos, & ad gubernacula Reipub. nostræ, primo quoque tempore saluus, prosper, & incolumis venires, id nobis iam ex animi sententia euenisse: Deo imprimis

Opt. Max. immortales gratias agimus: tibi verò eam foelicitatē gratulamur ex animo. Qua quidem in re, singulare in nos Dei beneficium agnoscimus: idque admirabili eius prouidentia, tuoq; benigno fideri acceptum referimus.

Nam cum in tantis amplissimorum Principum studijs, qui & propter oportunitatem ac vicinitatem ditionum suarum: & propter arctissima amoris & benevolentia vincula, quæ illis cum Regibus nostris intercesserant, ad hoc Regnum animum adiecisse videbantur: tu tamen vnus ex omnibus tantis locorum interuallis a nobis distitus, ac planè disiunctus maximè idoneus existimatus sis, qui præ ceteris sedem Regiam, & solū Regni Poloniae obtineres. Quis est, quin omnino intelligat,

hoc tam memorabile factum, ad diuinam potius vim, quam ad humana aliqua studia, aut consilia referri debere? Neq; verò tu quoq; non plurimum, secundum Deum tibi ipsi, tuisque præstantibus animi, ac ingenij dotibus, te hoc nomine debere existimes, cum enim fama tui nominis, & rerum in hac florenti ætate gestarum gloria per orbem terrarum increbesceret: tuæq; præclaræ ac planè heroicæ virtutes, omnium sermonibus apud nos celebrarentur: imprimisque singularis pietas in Deum, summa in rebus administrandis prudentia, in iuredicèdo sanctitas & iustitia, re in militari peritia, in aduendis pro patria periculis, & laboribus tollerandis, animi magnitudo incredibilis, deniq; in omnibus dictis, & factis, mira quædam grauitas, fides & constantia, singulari suauitate, & mansuetudine morum condita, Hæ, inquam, aliæque multæ ac diuinæ tuæ virtutes, cum in auribus hominum personarent, incredibile dictu est, quanto tui desiderio, omnium nostrum animi exarserint: & quàm magno non modo studio, uerum etiam animi contentione, ac prope dimicatione te sibi Regem omnes exposcerent. Habent enim hoc viri Illustres, & insigni aliqua virtute præditi, vt etiam absentes, & ne de facie, quidem cogniti fama sola & opinione virtutis, mirabiles sui amores, in animis recte institutis excitent. Sed & gens Polona habet hoc natura ingenitum, & moribus ac institutis maiorum nostrorum per manus traditum: vt præter virtutem & honestatem, nihil admodum admiretur. Ac cæteris quidem rebus quæ sunt subiectæ fortunæ ludibrio, auro, argento, opibus, id genus alijs, quibus maximè vulgus hominum, & imperita multitudo capitur, facile concedat alijs nationibus: quæ uero sit honestatis amantior, quæ magis appetens veræ laudis, & gloriæ & earum rerum omniū, quæ decent ingenuos, & liberaliter educatos homines, profecto gens nostra nulli unquam genti concesserit. Cum te itaque homines nostri, & bellicis artibus, & ijs virtutibus, quas illi vehementer suspiciunt, ornatum esse intelligerent, & mores Gallicos a Polonorum moribus non esse multum assimiles acciperēt, nihil prius aut potius faciendum putarunt: quàm vt te sibi

primo

primo quoq; tēpore Regem asciscerēt, te iustitiæ ac pietatis, te
pacis ac tranquillitatis publicæ, te omnis honestatis sanctissi-
mum Præsidentem, ac vigilantissimum custodem iudicarent: te
denique omnium hostium Regni, omnium vitiorum, om-
nis turpitudinis, omnis contra ius & fas, temeritatis & auda-
ciæ acerrimum vindicem, & propulsatorem sibi pollicerentur.
Atque hæc quidem causæ sunt Amplissime REX, ob quas tuus
conspēctus nobis gratus, expectatus, exoptatusque accidit,
hæc rationes, quas nos sequuti, te præ cæteris expetiuius,
te nobis, alijs posthabitis, Regem designauimus: in tuos de-
sideratos complexus, quamprimum conuolare cōcupiuius,
quod cum nobis inter hæc initia, tam bene & fœliciter cesse-
rit: imprimis que quòd te iam, Deo sit gratia, saluum & inco-
lumentem habeamus; nihil profecto dubitamus, diuino quidem
numine confisi, & hac tua præclara indole freti: quin deinceps
quoque, & nos maiorem indies, atque maiorem, consi-
lij nostri fructum capiamus, & tu eam expectationem, quam
nobis de te celebris tuarum virtutum fama concitauit, non
modo tueri, ac sustinere; uerum etiam vincere perfacilè pote-
ris. Facilè enim intelligimus te munus hoc, & officium ad-
ministrandi huius Regni subire ac suscipere uoluisse, non pro-
pter consecandas voluptates, aut immoderatam aliquam do-
minandi cupiditatem: non propter opes nimias, & potentiã;
hæc enim tibi in paterno tuo Galliarum Regno, abunde sup-
petere poterant. Sed, ut in hoc exercendæ virtutis parentis-
simo campo excurrere: atque eam Spartam, quæ tibi diuino
munere obtigit, ita tueri & sustinere possis, ut & tibi, & tuæ
clarissimæ Valesiorum familiæ, nomen immortale, & moni-
mentum sempiternæ gloriæ, ad posteritatis memoriam com-
parares. Itaque quod tibi Reipublicæ nostræ, atque adeo no-
bis omnibus, fœlix, faustum, ac fortunatum Deus esse ve-
lit, tibi HENRICE REX Clarissime, eam fœlicitatem,
etiam atque etiam gratulamur: te Regem nostrum consalu-
ramus, tibi tribuimus cultum & honorem Regium: tibi sa-
lutem, & dignitatem huius Regni comendamus: tibi ac
tuæ fidei, leges patrias, religionem, & libertatem nostram,
quam

quas quidē res, vita ipsa longē chariores habemus, tibi deniq;
tuoq; imperio nosmetipsos, noſtraq; omnia dedimus, ac ſub-
mittimus. Quæ ſi tu rectē, ſicuti ſperamus, nobisq; pro certo
pollicemur, apud te reputaueris, ſi iuſtitiam & pietatem, quæ
ſunt Regum & Regnorum firmiſſima firmamenta, ſanctē co-
lueris: ſi aures tuas præcluſeris turbulentis conſilijs, vanis &
factioſis hominibus, aſſentatoribus, ſuſurronibus, & id genus
alijs portentis, quæ ſunt principum & rerum publicarum capi-
tales ac funeſtæ peſtes: contra verò, ſi viros graues, prudentia,
pietate, & modeſtia præditos, ad omnia tua conſilia, & pu-
blicē & priuatim adhibueris: ſi viros bonos & de Repub. bene
meritos præmijs & honoribus, improbos & maleficos, meritis
pœnis affeceris, ſi deniq; omnes adminiſtrandi tui Regni ra-
tiones, non ad priuatas cupiditates, ſed ad publicam omnium
ſalutem, ac vtilitatem, atq; ad legis formulam, & præſcriptum
referre ſemper volueris: mihi crede, REX Ampliſſime futu-
rum, vt ſis & habearis ſœlix, fortunatus, & Beatus REX, Neq;
te nos Regem tantum & Dominum, ſed verē patrem patriæ
appellandum & Reipub. parentem habendum, iure optimo
cēſebimus: tibiq; fidem noſtram, & omnia officia noſtra, ſum-
ma animorū integritate ſemper præſtabimus, pro te & pro ſa-
lute tua, ſalutem noſtrā, fortunas & facultates noſtras, & quid-
quid chariſſimi habemus, in vita, vitam denique ipſam, pariter
cum ſanguine profundere, ſi quando vſus fuerit, non dubitabi-
mus. Quare age, HENRICE REX clariffime, id quod tibi be-
ne & ſœliciter eueniat, ingredi bono omine Urbē hanc, hu-
ius Regni primariā: ſuccede tectis tuis Regijs, ut in folio Re-
gni Poloniæ collocatus, diademate alijsq; inſignibus Regijs
ornatus, ad clauum & gubernacula Reipub. noſtræ ſedeas:
Quæ ut tu ſœlix & proſper, ſaluus & incolumis, nobisq; ſalu-
taris, quamplurimis annis teneas: & vniuerſum orbem terrarū
fama tui nominis repleas, nobisq; tandem deſideratam ex te
poſteritatem relinquant, quæ longa annorum ſerie permultis
ſæculis nobis, & poſteris noſtris, iuſtē ac legitimē imperet, tibi
etiam atq; etiam ex animo precamur.

L'ORDINE TENUTO
 NELL'INTRATA DEL SERENISSIMO RE
 IN LA CITTA DI CRACOVIA.

OMINCIO la mattina per tempo a comparire in questa città la famiglia, & li vfficiali Regij, li quali a frotta, a frotta, hora a 30. hora a piu, e meno veniuano entrando parendo loro forse ogn'indugio vn'anno di venire a riposare da cosi lungo & aspro viaggio, di maniera che'l Re con pochi de' suoi restò a dietro vna lega, oue si era fermato il giorno innanzi per riceuere tutti li Palatini, e gli Ordini del Regno e della Città che andarono a incontrarlo, & a balciargli le mani. Et

perche dal numero infinito de' caualli, e dalla moltitudine del popolo che correua, il sentiero si venua a chiudere, & farebbe la cosa andata fino a mezza notte, fu deliberato, che subito doppo desinare cominciassero a passare di mano in mano quelle genti, ch'erano vscite per diletto, & in tato furono recitate in capagna sotto vn grandissimo arco fabricato a questo effetto due orationi l'vna in nome del Senato l'altra in nome de la vniuersità di Cracouia: & in tato forni di passare la turma de' caualli ch'era vscita solo per vedere il Re, che passaua piu di 8000. verso le 21. hore in bella ordinanza cominciarono appressarsi a la città le compagnie de' Signori e Principi di questo Regno, armate tutte a la leggiera, eccetto alcune bande d'homini d'arme che poteuano esser 1500. Haueua ogni compagnia i suoi proprij vfficiali marciando a 3. a 3. con le lance dipinte e miniate d'oro e d'argento. Passaua prima in ogn'vna di queste il luogotenente di quel Signore di cui era la compagnia montato a cavallo, & vestito superbamente cò la mazza d'argento ch'era dorata in mano, e dietro lo seguiauano i paggi, e doppo essi vn seruo, tutti tre vestiti del medesimo habito de'l suo Padrone, & montati a cavallo del medesimo mantello e vita senza pur hauer li guarnimenti diuersi; & quelli gli portauano, l'vno la celata con vn fascio di penne bianche di pauone sopra, le quali raccolte in vn groppo o d'argento, o d'altra materia pareuano crescere vnite come d'vn vase senza superarsi l'vna con l'altra, l'altro lo scudo e lo stocco col fodero, & con gli elsi d'argento. Il seruo la lancia con la insegna. Et doppo lui veniuano 4. 5 fin 8 valleri sopra ronzi che guidauano altrettati caualli a mano chi Turchi, chi Giannetti: di modo che nõ bene si poteua discernere qual fusse piu degna cosa o la politezza, & la perfettione d'essi, o il prezzo e la vaghezza delli guarnimenti, percioche altri erano bardati a maglie minutissime che pareuano d'argento, e d'oro: altri a piastre fregiate con gemme e perle: altri essendo ornati solamente di fornimenti ordinarij li haueuano chi di seta, chi di panno d'oro, & chi di piu ricco drappo, contesti con gioie, & con sottilissimi ricami l'vno da l'altro differete. Le staffe, il morfo, & alcune catene che pendeano dal pomo de la sella al morfo d'argento, & alcuni d'oro. All'arcione stauano attaccati due piccioli archibuffetti, e'l stocco a la sinistra banda: & haueuano quelli cas-

fa, & questi il fodro del medesimo drappo, e colore, che erano le Selle Alcuni portauano sopra'l capo i pennacchioni bianchi, come s'è detto, & altri sopra la groppa alcune rose di perle e d'intagli con gioie. Dietro a questi succedevano li táburi cio è le gnacchere alla Turchetca & alle spalle loro 6 & 8. tró-bette, & in qualche compagnia 12. vestiti tutti a vna liurea, secondo la còpagnia a chi seruiuano, la quale marci uà, come pur ho detto, a tre a tre per fila, alcuni con le lancie, alcuni senza, ma pò armati tutti chi di piastra chi di maglia, & altri con le canne d'India, ch'essi fumano piu sicure che le lancie. Altri poi con gli archi, & turcasi. & in questi habiti erano diuersi non pure in tutto il corpo de la caualleria, ma anchora in ogni còpagnia separata. Alcune se ne vidde in numero di 600. fino a mille caualli, come fu la prima, ne la quale passauano innanzi 60. huomini vestiti di lupi seluatici, c'haueuano a tutte due l'orecchie del cauallo la testa di vn lupo, che con la coda veniuà ad appoggiarsi al petto, & con le zampe pareua che si tenesse al collo da ogni parte: & quelli erano cosi simili e ne gli habiti, e ne' caualli che ne per diuersità de le pelli, ne per diformità de' corpi nò si poteuano discernere l'vno da l'altro, e dietro haueuano i 20. serui con le canne d'India vestiti di scarlatto con le celate in testa. Appresso seguuiuano 300. altri tutti di damasco morello sopra le camiscie di maglia portàdo ogn'vno vna collana d'oro sotto il braccio, & vna lancia con vna banderuola bianca, & morella. Erano questi spalleggiati da 300. Tartari, che per hauer loro gli archi, & li turcasi caualcauano molto spediti: essendone portati alcuni altri in carro come in Trofeo fatti schiaui da Polacchi per molte rubberie, & schorrierie da loro fatte. Dopò loro venia vn'altra banda d'armati a la leggiera con le camiscie di maglia a la scoperta in numero di duecento in circa, vedeuasi poi comparire col medesimo ordine vn'altra compagnia se bene in numero piu piccola piu vaga nondimeno & piu diletteuole assai: percioche oltre li caualli menati à mano, se ne viddero due vno col pelo tãto riccio, e cosi ben composto, che pareua veramente vn grande agnello, & l'altro cò le ali, cosi ben acconcie, & col becco tanto legiadramente attaccato, & con le vnghe cosi ben congiunte a l'estremità del piede, che a tutti rassembraua vn' Hippogrifo. Erano li colori di questa giallo e turchino, & li primi haueuano sopra li corfaletti vna camiscia di raso giallo con le bande turchine, & tutte le targhe coperte di penne di struzzo, hauendo anco ornato in questa foggia i fornimèti de i caualli, e postoui vn fascio, che pédeua dal collo, & subito doppo questa seguìua vna squadra di molti vestiti a la Moscouita, pure in còditione di serui portando le canne d'india con gli habiti rossi coperti di pelli negre, e con la celata in testa hauèdo a le spalle vna frotta di molti che erano coperti essi e li caualli di preciosis sime pelli di Leopardi, che pareua vno stupore, come vn tanto numero si trouasse per armare poco meno di 100. huomini con li caualli. Questi haueuano due cose notabili oltre a quelle ch'ho detto l'vna che'l collo de caualli era serrato da le spalle fino al capo di due grã ali d'Aquila, & vna n'haueua alla cima dell'eimo, & vn'altra a la pùta della targa, l'altra ch'haueò le targhe a l'Albanese per hauerle coperte con vna fortissimi banda d'argè o còficcata lo scudo cò le brocche indorate grosse quãto vnano ce pareua che fossero tutte d'argento, Comparue poi vn'altra còpagnia

pagnia con la impresa bianca, & nera, c'haueua tutti li caualli coperti di velluto nero cò vn taglio d'argento & con gli altri fornimenti d'argento semplice, & in questa si vedeua venir quello che sonaua la gnacchera di maniera inuolto in vna pelle di caltrato & l'altro che sonaua la pua in vna di cinghiale, che nõ era alcuno che due simili animali non li stimasse. Ma quello che fece merauigliare ogn'vno fu il veder vn grossissimo corsiero coperto d'vna pelle d'Orso tãto grãde che lo chiudeua tutto, e gli haueuano sopra i ginocchi attaccato alcuni sonagli, per il che leuando egli fuor di misura i piedi nel camminare, pareua che facesse nel camminare il passo dell'Orso. Haueua a le spalle vna gran copia di serui vestiti tutti all'vsanza de Valacchi & de Bulgari con la berretta rossa fatta in forma di capuccio aperta da due bãde & sopra le arme haueua pelli di pecore inuerse pur con le canne d'India e dietro loro altri succedeano vestiti di morello all'vnghera con alcune picciole berrettine in capo, & con le collane d'oro sotto'l braccio, & la banda al collo del cauallo portando le lance in su la coscia, & in fine veniuano forse 80. gentilhuomini vestiti di broccato d'argẽto contesto di seta negra, che haueuano trauesate le spalle con lupi, ceruieri, & ornate anco il collo e la groppa de i caualli, e doppo loro seguia vna gran bãda d'huomini d'arme positiuamente vestiti in numero di ducento con altrettanti paggi che portauano loro gli elmi e li scudi di ferro alla vsanza Italiana, succedendo a ogni due huomini d'arme due paggi: & haueuano questi sopra le arme li saglioni di velluto nero fregiati con lama d'argento, & li capelli pur di velluto nero cò li cordoni d'argento, & li fornimenti de' caualli, de l'istesso, e cosi anco de i paggi. Comparuero dappoi altri cẽto huomini d'arme che erano armati di tutto punto con le lance in su la coscia & con gli archibuffetti all'arcione, hauendo bardati li caualli con pietre lucidissime e dietro loro marciauano 60. gentilhuomini vestiti alla Italiana di velluto nero con li cappotti listati d'argento, fodrati di martori, e dicono che questa era la liurea del Vescouo di Cracouia. Erauene vn'altra poi di piu spesa, e senza dubbio piu vaga, percioche passara vna gran fila di molti, che erano vestiti di damasco verde con le ale d'Aquila sopra l'elmo e la targa, vennero poi forse sessanta gentilhuomini vestiti di velluto cremefino fatto a opera, che erano foderate di zibellini cò ciappiche o capelli in testa de l'istessa pelle hauendone anco ornato il collo e la groppa de i caualli, & portauano tutti in mano vna mazza d'argento huendo sopra le spalle molte gioie inserite in varie rose di seta, e d'argento. Ne seguiano immediate altrettanti vestiti di velluto piano pur cremefino fodrato de volpi bianche, hauendo i capelli dell'istesse, & al collo di ogni cauallo pendeua vna di queste volpi, & a la groppa erano attaccati molti armellini che calauano su a terra. succedeano poi forse 300. vestiti di scarlato con le lance & con li fiocchi di piume bianche di pauroni tra le orecchie de i caualli & alla punta superiore delle targhe che pareua lontano che fussero tre huomini vniti in vn solo. Venne appresso vn'altra grossa banda di infiniti vestiti pure a velluto nero con le maniche intagliate con argento, & con li pennacchi sopra li capelli alla foggia Tedesca, & poi forse altrettanti con le camiscie di tela fortissima laorate di seta nera & cò le bãde bianche & nere che erano del Duca di Pomerania, & dappoi vna fila di paggi mótati sopra giannetti tutti morelli. Vennero di mano in mano altre compagnie tutte nobilissime vestite, per le quali si vedeua che cinque cose erano di gran splendore, le pelli, i metalli, le gioie, la seta, & i caualli. Le pelli erano in tãta copia e tanto pellegrine portate da lontanissimi paesi, che superauano ogni aspettatione di noi altri c'haueuamo concetto nell'animo nostro, che tutte le splendidezze di questo paese douesse consistere in esse li metalli politamente laorati, & in molta abbondanza distribuiti ne fornimenti de caualli (parlo de l'oro e de l'argento) che se in que-

sto paese fossero tutte le minere del mondo, & che in questa città haueſſero hauuto cōcorſo li piu ualenti maestri. Le gioie ſi come erano ſpeſſe, & inſerte nō pure ne capelli, e ne i drappi, ma anche ne i fodri delle ſcimitarre, e fornimenti de i caualli dauano nō mediocre merauiglia, ma molto piu le ſete per eſſere qui in tanto prezzo eſſendoci portate da coſi lontani paefi: & con tutto queſto ſi puo con uerita dire, che gli fuſſero di 30000 a cauallo, 10000. coperti tutti chi di velluto chi di rafo, chi di damaſco, & chi d'altro drappo piu pretioſo, & molti di ricamo. Ma la moltitu line de caualli continuata cō quaſi ugal bellezza & titolatura ſuperò tutti gli altri ſpettacoli perche di 300. almeno che erano menati a mano non farebbe poſſibile col pennello pingere coſa piu eccellēte. Di modo che nō potendo dirſi tato che baſti, ma ne anco tato che l' appreſſi alla minor parte che s' è ueduta, giudico che meglio ſia il tacerne. Paſſò finalmēte l' ultima compagnia tanto piu de nō altre uaga quanto anche fu piu ingegnosa, & per auentura piu ricca, percio che cōpariavano innanzi gli altri ueſtiti di rafo cremiſino con gli groppi di piume bianche di pauone, ſi uidde c'haueuano attaccati ogniuno a la ſchiena altreranti cinghi finti, che aprendo le ali, come ſe ſi alzaffero ſopra la groppa del cauallo, pareua che uoleſſero uolare ſopra il capo de caualli che ſequiuano, liquali erano ſpalleggiati da 200. Raiteri ueſtiti di uelluto nero e bianco, ma mōtati ſopra altreranti friſoni con li archibuſetti all'arcione, & ultimamente comparuero molti gentilhuomini che ueſtiti di diuerſe ſete di vari colori haueuano raccōmandate le ſcimitarre al braccio ſoltenute, da groſſe catene d'oro, & haueuano oltre di queſto attaccato lo ſtocco all'arcione, & in mano la ſcuretta, & alcuni le mazze d'argento. Altri haueuano gli archi e li turcaſſi pur d'argento hauendo ogni vno di eſſi molti a piedi, che erano ueſtiti della medeſima liurea, ſe bene in habiti di minor valore, ſi come haueuano ancho i luogotenenti delle cōpagnie. Era già vicina la notte quando fu riſolto che molte cōpagnie che reſtauano a entrare o perche nō foſſero da mettere in cōſideratione con l'altre, o perche la coſa non ſi ritardaffe tato, paſſaſſero di fuora via per dietro la muraglia a la porta di Tranſiluania di modo, che nell' oſcurarſi cominciò a entrare il Senato meſcolato con li prencipali Cauallieri del Re che durò per due groſſe hore, non oſtante che li Signori di Lituania rifiuſaſſero di entrar ſolēmente in queſta città, come haueuano fatto gli altri, dicēdo che nō uoleuano cō le lor proprie facultà aggregar queſta a Polacchi, ma che quādo il Re andaffe in Lithuania, haurebbono fatto il debito loro nō māco de gli altri in Vilna. Verſo le 2. hore di notte giuſe ſua Maestà & tutto che il numero delle torcie e lumiere rēdeſſero la notte quaſi giorno chiaro, nō poteua però l'occhio appagarſi di ueder minutamente le ricchezze che doueuan eſſere quaſi tutte raccolte in queſto ultimo drappello. Percioche ſtudiādo i Polacchi di cōfondere tutte le nationi foreſtiere cō la loro pōpa nō ſi ſono cōtentati di ſpargere i theſori in ueſtire i ſerui coſi magnificamēte, ma faceuano portar le gemme alli ſtaffieri che faceuano cerchio ſingularmente a ogniuno de i Principali, o Palatini, o Caſtellani o Capitani, o Prelati che ſiano, che furono infiniti. Percioche l'hauer eſſi le ſtaffe & i ferri de caualli d'argento e d'oro nō ſtimano, ſe ne ſpronj, e nelle ſcimitarre nella oſcurita della notte nō ſi uedeuano a riſplendere le gioie, & per meglio dimoſtrare la loro magnificēza, come ſe la ſpeſa conſiſteſſe nō ſolo nell'hauere i drappi precioſi, ma anco nell'hauerli di diuerſi colori, nō ſi curauano di eſſer ueſtiti chi di cremiſino, chi di uerde, e chi di morello, ſe ben paſſauano li 60. e li 70. anni. Paſſarono adunque tutti inanti meſcolati, come s' è detto, con la gente piu nobile del Re, alla cui entrata furono ſcaricate quante artiglierie ſono in queſta città, & ſerrato dalla ſua guardia di Suizzeri allabardieri, e Guafconi archibuigieri, fu tolto ſotto il

to il baldachino portato da 8. consoli della città sopra un caual feardo, & haueua un cappotto di uelluto morello foderato di lupi ceruieri con due bande d'argento attorno larghe un palmo, & in capo un capello pur di uelluto morello foderata de lupi, con un cordone d'argento, & un grossissimo diamante in mezzo, & altri Smeraldi di grandissimo prezzo. Tra gli archi che sono stati fatti uno era sopra la piazza, nel quale con mirabile maestria era posata un'aquila bianca fiata, che è la insegna del Regno di Polonia, che nel petto haueua dipinti i gigli di Francia, & al comparire del Re, come se si lenasse a uolo, mostrò di calare uerso sua Maesta. Sotto l'aquila erano questi tre uersi:

Augurij mater uolucrum Regina uagarum:

Corde enata tuo quid spondeat Lilia? spondent

Sarmatiam Henrico florentem Rege futuram,

Di qua passò di ligo al castello, e smontato a la chiesa cathedrale. fu cantato il **TE DEVM** un'altra uolta, si come in un'altra chiesa in piazza, doue si fe' mò, fu prima cantato e di la passò alle stanze della Serenissima Infante, sorella del Re Morto la quale uisitò essortandola a lasciar hormai gli habiti a bruno, si come ella poi fece. Il giorno seguente, che fu alli 19 sua Maesta attese a riposarsi, & alli 20. sendosi cōfessata la mattina, fece doppo desinare intēder a tutti gli Ambaf. che poteuano andar la a uedere, e baciarle la mano, come fecero per ordine, dicēdo c'hauerebbe poi designato il giorno p'l'audiēza publica a ogniuno doppo la coronatione. Doppo questo andò sua Maesta in Casimira terriciuola fuor delle mura di Cracouia alla chiesa di S. Stanislao, doue giurò di offeruare la giustitia & li statuti del Regno, & ritornò i castello alle 3. hore di notte. Alli 21 fu fatta la coronatiōe nella chiesa Cathedral, alla quale andò habito uestito di Vescouo, fuor che la mitra cō una ciappica o capello i testa tutta coperta di smeraldi accōpagnato da li Ambaf. di S. Sacità dello Imperatore 3. di Fracia, Vngheria, Suetia, Venetia, 3. dello Elettore di Brãdeburg, di Ferrara, doi di Branfuich 3. del Marchese di Brandeburg, del Duca di Pomerania, di quello di Prussia del Transiluano e del Duca di Ruffia. Quiu si cantò la messa, & cō molte cerimonie e Solennità fu unto dall' Arciuescouo di Gnesna Primate del Regno, e mētre si diceua l' Euangelio, tēne sēpre nudo lo stocco in mano e finito lo ripose nel fodro hauendosi prima cō esso tocca la spalla sinistra. Gli furono dopoi da 4. principali Palatini di questo Regno portate le insegne Regali, cio è il mondo, lo scetro e la corona, & uno haueua li statuti del Regno, & ricercando a sua Maestà gli heretici che giurasse certi capitoli in fauor loro, e nol uolēdo ella fare, ui fu qualche pericolo di tumulto, & la parte Catolica prenallē di modo che sua Maesta giurò i quella forma c' haueuano fatto tutti li Re suoi p'ecessari. Preseratogli il mondo e lo scetro, uolēdo accostarsi il Palatino di Cracouia cō la corona si uoltò il gran Cācelliere al populo, e lo dimadò se si cōtētau che si coronasse il Re, il quale cō grande applauso gridò uiua Henrico Re, uiua Henrico Re, & subito cantate alcune laudi, andò il Re a sedere sopra un gran palco in mezzo la chiesa e fece alcuni cauallieri, poi ritornò a le stanze Reali, doue tanta era la moltitudine, e la calca, che se bene la chiesa e congiunta al Palazzo stette però piu d'una grossa hora a intrare in camera. Si uiddero quella mattina molti habitiperbi, & per auentura piu delicati, che non furono quelli, che si uiddero a cauallo, & se bene le liuree de Polachi sono di gran tpefa non hanno però tanta vaghezza per esser gli habiti loro lunghi. Si come haueuano quelli d' alcuni Ambasciadori come di quello d' Vngheria, & di Pomerania, ma piu di quelli di Venetia, che è stata piu dell'altre uaga per la finezza de panni, e de' colori, & per la ricca liurea delle opere, si come anco l'Ambaf. medesimo era cōspicuo: per esserli ogni

giorno mutato, di ueste a la Ducale di cremesino foderate di lama d' oro, di zebel
lini, & coperte de uelluto alto basso, & cosa simile. Gli altri Ambaf. se bene erano
tutti carichi di perle, e d' oro, perche erano ne i loro habiti cōsueti non furono ri
guardati straordinariamente, & a questa gente e molto piaciuto l'habito Veneto
parendole, che sia simile al suo. Il Re quel giorno fece un sollennissimo banchetto
a gli Ambaf. & a Palatini, che duro fino alle 3. hore di notte; doue si uide una bel
la credēzera del Regno c' haueua 257. uasi parte d' oro parte d' argēto idorati cō
i loro coperchi di minutissimo lauoro, & molti gioellati: Gli Ambaf. erano in due
tauole a man dritta, & li Palatini & li Vescoui in due altre a man sinistra, restan
do ferrata in mezzo sua Maesta a un tauolino quadro coperto dal baldachino, per
ilche anco alcuni di questi Ambaf. si sono banchettati l' un l' altro, ma nissuno ha su
perato la splendidezza di quello di Francia. Monsignor di Ramboglier fatto hieri
& quello di Venetia fatto hoggi con tanto splendore, che furono alcuni che disse
ro che uoleuano concorrere col Re. per esser stato copiosissimo l' un di carne
l'altro di pesce, essendone in questo paese de buoni tanta carestia.

A li 23. fu fatto in piazza un gran palco coperto di seta, doue il Re fece il gior
no molti cauallieri, toccandoli con la spada sopra la spalla, & gli fu giurato publi
camente fedeltà, e omaggio da tutti li principali del Regno e della città le quali
gli diedero molti presenti di uasi d' oro e d' argento e di la andò a honorare le noz
ze di uno di questi signori Sboroschi doue desinò e ballò, e stette fino a notte scura.
Hieri poi furono distribuiti alcuni officij, & carichi d' importanza i camera in cō
corrēza di mo' ti Palatini, doppo il che sua Maesta andò a messa. Doppo il desinare
si giostrò nella piazza del Castello, come si fece anco hieri, a campo aperto all'iaz
contro con ferri molati, & con le targhe e celate sole senza altre arme, & uno re
stò passato di banda in banda, & due c'ascorno da cavallo. Tra le molte agilita &
destrezze di corpo che si uidero, ci fu un Tarraro che correndo a tutta briglia cō
2. caualli senza fermarsi nel corso, saltaua da l'una in l'altra sella, il che fece mol
te uolte con stupore di chi lo uidero. Erano di quelli che medesimamente corré
do tirauano a l'indietro molte frecce cō gli archi così giusto come se fussero stati
fermi ne' bersagli. Accrebbe lo spettacolo il ueder comparire come fanno ogni
giorno due compagnie a liurea bianca, & azurra, pur con le piume di pauone bian
co, che ueniua no di Moscouia ornate di pelli, di drappi, e di gioie, & di caualli co
me l'altre, che passate in uista del castello, fecero una bella mostra. Hoggi poi sua
Maesta ha tenuto al battesimo un figliol d'un di questi Signori Palatini Catolici,
a cōfusione di quello di Cracouia, che hauendo ricercato sua Maesta che si degnas
se fargli il medesimo honore gli rispose, per esser egli cōtrario alla uera Religione
non meritaua ne era honesto, ch'un Re Catolico si ritrouasse a le sue cerimonie.
Tutti questi tre giorni nō si sono trouati altri Ambaf. che l' Nonciò & quello di Vē
netia inuitati da sua Maesta, & pare che siano piu fauoriti di tutti gli altri. Hora
si giostra tuttauia nel castello come si fara anchora per 8. giorni continui. Non
mancharò poi di dar conto di quello, & d'ogni altra cosa notabile, e maderò anco
se potrò hauere tutte le orationi che seranno fatte in publica audienza da gli Am
baf. quai pare che facciano a concorrenza l'un del'altro tutte le cose, S'intēde an
chora che u'iene uno Ambaf. di Moscouia con piu di 1000. caualli molto pōposi,
cōsi uno del Turco, e credesi medesimamente d'un di Danimarca, e d'un del Re di
Tartari, delle quai cose tutte alla giornata ui darò auiso, se come credo che fin ho
ra hauera hauute le effequie del Re moro, ch'io mandai.

LA POMPA ET ORDINE TENVTO

Nelle follenni Esequie di Sigismondo Augusto
RÈ di Polonia.

Fù leuato il corpo di Sigismondo RÈ di Polonia di
Varsovia, & condotto in Cracoua alli xii.
di Febraio M D LXXIIII.

DRIMI de tutti gli altri comparu ero tut-
ti gli ordini de frati, & le parocchie de
chierici senza cotte in dosso, & seguirno
dietro loro piu di mille poueri huomini
& donne a cinque a cinque per filo vesti-
ti d'un mantello longo di panno nero fi-
no à terra, col capuccio. Tutti quelli
haueuano vn torchio di cera gialla in ma-
no fatto di due candeie grosse intorte a modo di corda, lon-
ghe quanto una hasta, & legate ad un legno, perche per la lon-
ghezza fouerchia non si piegassero. Vennero doppo quella
turba, tutti li scolari di quest'vniuersità a due a due vestiti pur
dell'istesso habito ma cō pāni migliori, liquali in tuono mesto
& doloroso andauano cantando Salmi & orationi. Successe-
ro doppo 34. Capitani à Cauallo armati, c'haueuano coperte
l'armi con faioni neri, & anco tutt' il corpo de caualli, & por-
taua ogn'un sopra la lancia vna cornetta con diuerse insegne,
che significauano le prouincie che son soggette al Regno di
Polonia, non essendo però venuti quelli de Lituania, & del-
la Russia per esser prouincie vnite già gran tempo al Regno di
Polonia, & non soggette. Furono poi menati a mano da 28.
parafrenieri pur vestiti à nero, altrettanti caualli coperti de di-
uersi colori, & erano quelli coperti infra due altri caualli, il
primo coperto di velluto, & l'ultimo di panno nero, & ha-
ueuano ogn'un di quelli dua otto parafrenieri quattro per la-
to, per esser stati li piu fauoriti del Re. Haueuano tutti quat-
tro arme con l'insegna del RÈ morto ogn'uno attaccata alla
coperta.

coperta, due alle spalle, & due alle coscie con quattro lettere S.A.R.P. che vuol dire Sigismundus Augustus Rex Poloniae. Seguivano poi li cantori della capella del Re cantando Salmi, & Orationi. Furno dapoi portati un dietro l'altro, con vguale distanza 30. catafalchi coperti di panni d'oro, i quali haueuano sei arme vna per testa, doi per lato, & sostenuti da quattro allabardieri del Rè, liquali giunti alla sepoltura hanno libertà di partir tra loro i panni d'oro. Seguivano a piedi li Canonici della Chiesa Cattedrale, & noue Vescouo in habito Pontificale, & l'Arciuescouo di Leopoli & quello di Gnesna, ch'è primate & Metropolitano di tutte le chiese di Polonia, & per le constitutioni nel interregno suol esser come Vicerè. Segui poi un favorito del Re, armato esso e' l'cauallo di tutte l'arme, che furno di esso, guarnite tutte d'oro. Teneua costui lo stocco dorato del Re con la punta appoggiata all'arcione, dalla destra gli portaua il fodero un'a piedi. Era sopra vn cauallo vno, con gli habiti medesimi soliti del Re cioè in gualdrappa di velluto, con vna veste di velluto nero foderata di Zibellini, & il capello in capo della istessa pelle di straordinario prezzo & bellezza. Seguiva vn'altro armato à tutte arme coperto con vn saio di panno nero eccetto l'elmo, & il bracciale sopra un cauallo morello, il quale portaua la lancia del Rè col calcio all'insù, tenendo dietro alle spalle il scudo. Venne a piedi poi tutto il Senato in habito di duolo, dietro à quelli era l'enfifero del Re con la spada ignuda in mano. Seguiva poi il Palatino di Calisso portando a piedi il mondo in mano, & haueua alle spalle quello di Cracouia che portaua lo scetro, & dopò lui il Castellano pur di Cracouia che portaua la corona del Regno, la quale, giuto in Chiesa si riposaua sopra vno cuscino di velluto nero portatogli appressò da vn giouane nobile. Comparuero molt'altri uestiti à nero con torchi in mano di cera nera, & poscia vn gran carro coperto di velluto nero, c'haueua nel mezzo vna gran Croce bianca di tanta grandezza, c'haurebbe d'ogni parte toccato terra, se da persone acciò deputate non fosse stata sostenuta con le mani. Fu questo carro, doue era il corpo del Rè, accompagnato da molti huomini

mini, & tirato da otto corsieri morelli tutti coperti. Succedeuano a questo gli Oratori, che rappresentauano li Principi parenti, & che sono stati inuitati al mortoro, & furono questi. Quel di Ferrara, di Branfuich, di Suetia, d'Vngheria, del nouo Re di Polouia, e dietro loro l'Infante, laquale vestita di panno nero, era coperta di un sacco tutta la testa, & le spalle, ilquale dal Orator di Cesare alla destra, da quel di Francia alla sinistra, era sostenuto. Alli altri Ambasciatori, cioè Nuntio del Papa, Oratore della Signoria di Venetia, Ambasciator Transilvano & altri, fu fatto intendere dal Palatino di Cracouia, che'l Senato non gli inuitaua per non esser li lor principi parenti del Re morto, ma offerfero in particolare al Nuntio, & all'Orator Veneto loco sublime, & honorato nella Chiesa Cattedrale, il giorno dell'Orationi, come si dirà poi. Giunti alla detta Chiesa, ch'è nel Castello presso le stanze reali in collina, subito il Vescouo di Cracouia copri di sua mano, con panni neri gli ornamenti del Re, & leuata del carro la gran cassa lauorata con sottil arte, & con belle figure intagliate sopra con un Crucifisso d'argento longo quanto la cassa. Nella detta Chiesa furon donati denari in tanta copia alli poveri, per l'anima del Re c'haurebbono riempuito un gran sacco, & fatte alcune Orationi fu posta la cassa in vna sepoltura, alla quale si scende per alquanti gradi, che'l Re Sigismondo padre di questo Rè viuendo si fece fare sotto vna capella ornata d'un altar d'argento & di figure di marmo: & durò il funerale dalle tredici fin alle vintun'ora. Il seguente giorno che fu Venerdì con l'ordine e pompa medesima, che'l giorno inanti, senon che in luoco del carro fu portato vn catafalco grande coperto di velluto nero con gli ornamenti regali sopra: si partì dal Castello, & si andò a cinque Chiese, & in ciascuna d'esse detta una messa grande da altrettanti Vescoui, cantandola i musici della capella del Re, ad ogn'vna dellequali messe andò due volte l'Infante ad offerire, gli Ambasciatori, i Vescoui, i Palatini, & le Signore, & Damigelle, & fu il Catafalco ricondotto con l'istesso ordine & pompa alla Chiesa del Castello, il terzo giorno, che fu il dì di sabbato, nell'istessa Chiesa sendo

ui il senato, fu cantata vna messa al solito, & detto lo Euangelio, fu recitata in lingua Polacca vn' oratione in laude del Rè. Finita la messa furono riportate le insegne regali da quelli, che li dui giorni innanzi le portorno sopra il destro corno dell' altar grande. Venne in Chiesa l'huomo armato dell'arme del Re sopra'l cauallo armato pur dell'arme del Re, & lo Ambasciator dell'Imperatore portando la celata del Re la gettò in terra al destro corno dell'altare: l'Ambasciator di Francia lo stocco, l'Ambasciator d'Vngheria lo scudo, & l'Ambasciator del Re di Polonia ruppe la lancia: & ogn'una di queste cose haueua delle candele accese. Seguì il Palatino di Cracouia, & anch'esso ruppe la bacchetta regale. Il Vescouo pur di Cracouia gittò in pezzi il sigillo con un martello datogli dal Cancelliero: & fu questo terzo giorno per ordine del Senato inuitato all'Oratione, e alle cerimonie il Nuntio di sua Santità & l'Ambasciator di Venetia, li quali sederno di sopra, non solo al Vescouo di Cracouia, ch'è Principe & Duca, per il che portaua vna collana d'oro al collo: ma all'Arcivescouo di Gnesna Primate & Vicerè del Regno, precedendolo non solo in Chiesa, ma fuori fin a casa. Giovedì s'aspetta il Re & Domenica si farà l'incoronatione, & incontro a sua Maestà sono iti piu di vinti milia caualli tra tutte quante le prouincie.

S'aparecchiano trionfi non piu veduti, ne vditì, & giostre
 superbissime, & di già vn fratello assai giouane del-

l'Ambasciator di Venetia ha fatti attaccar car-

telli sopra tutti quanti gli cantoni di vo-
 ler sostener a campo aperto, che la
 sua donna sia la piu bella, &
 piu uirtuosa del mondo,

& che sia partito a questo effetto dalla
 patria sua, & qui venuto.

7516

